

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
FILOLOĢIJAS UN MĀKSLAS ZINĀTŅU FAKULTĀTES
LATVIEŠU LITERATŪRAS VĒSTURES UN TEORIJAS KATEDRA

**Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformācija Māras Zālītes un
Evitas Sniedzes lugās**

Bakalaura darbs

Autore – **Madara Jansone**
Latvijas Universitātes
Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātes
Baltu filoloģijas bakalaura
studiju programmas pilna laika
3. kursa studente

Zinātniskā vadītāja – doc. **Līga Ulberte**

Rīga 2009

SATURS

1. Ievads.....	3
2. Pārskats par Māras Zālītes un Evitas Sniedzes daiļradi	
2. 1. Māras Zālītes daiļrades būtiskākās tendences.....	6
2. 2. Evitas Sniedzes radošās darbības raksturīgās iezīmes.....	8
3. Prāta un jūtu harmonizēšanas centieni Rūdolfā Blaumaņa lugā „Ugunī”, Māras Zālītes lugā „Hotel Kristina” un Evitas Sniedzes lugā „Līdz Araratam”	
3. 1. Darbības laiks un telpa, to raksturojums.....	10
3. 2. Varoņu savstarpējo attiecību tēlojums.....	14
4. Vecās un jaunās paaudzes dzīves principu sadursme Rūdolfā Blaumaņa lugā „Indrāni” un Evitas Sniedzes lugā „Tie paši oši”	
4. 1. Darbības laiks un telpa, to raksturojums.....	26
4. 2. Varoņu savstarpējo attiecību tēlojums.....	28
5. Garīgās patiesības meklējumi Rūdolfā Blaumaņa nepabeigtajā lugā „Dzīvais ūdens” un Māras Zālītes lugā „Dzīvais ūdens”.....	35
6. Secinājumi.....	43
7. Avoti un izmantotā literatūra.....	46

IEVADS

Visā bagātīgajā literatūras kopainā katram literatūras veidam (dzejai, prozai, dramaturģijai) ir savi būtiski akcenti, sava nozīme, kas tad arī šo rakstīto kultūras mantojumu padara tik daudzveidīgu, krāšņu un pilnasinīgu. Mākslas būtība, motīvi, tēli un idejas katrā no literārajiem veidiem izpaužas dažādi, tie lasītājam, literatūras baudītājam tiek piedāvāti atšķirīgi. Piemēram, lirikā teksts ir kā dvēseles pašizteiksme koncentrētā, piesātinātā valodā, proti, dzejā pāris rindās ir jāvar, jāprot izteikt tas, kur prozas teksts var ļauties plašākam un ilglaicīgākam apcerīgumam. Prozā teksts jau ir izvērstāks ar akcentiem, kas vērsti attieksmēs pret ārpasauli, proti, proza vairāk pievēršas dzīves apstākļu uzrādīšanai, atklājot cilvēka vietu tajos. Dramaturģijas būtiskākā atšķirība ir tā, ka autora iedomātās idejas izpaužas varoņu rīcībā, saskarē vienam ar otru, dialogos, un tas, kāda ir autora pozīcija pret atklāto situāciju, parādās raksturu sadursmēs un konfliktu risinājumos. Dramaturģijai ir arī vistiešākā saskare ar sabiedrību, cilvēkiem, jo lugu pilnasinīgākā izpausme atklājas to iestudējumos uz teātru skatuvēm. Un tālāk jau darbojas skatuves maģiskā dzirksts, vilinājums, jo „teātris — šis iztēles bērns — izved cilvēku ārpus sava laika un telpas. Palīdz pārvarēt nespējas izmisumu. Nespējas atkārtot dzīvi, apturēt, pārveidot, nodzīvot to citādi, jo atpakaļceļš ir nogriezts, turpmākais ceļš ir ierobežots. Taču kopā ar teātri var gan ielūkoties rītdienā, gan atgriezties vakardienā...”¹.

Bet, lai pastāvētu teātris, ir nepieciešama dramaturģija. Katras tautas literatūras un teātra attīstībā būtiska loma ir tieši oriģināldramaturģijai, jo tā visprecīzāk spēj atklāt konkrētās tautas identitāti, raksturu un specifiku. Tā latviešu teātra vēsturi aizsāk Ādolfs Alunāns, apzinādamies nepieciešamību pēc pašiem savām lugām. Viņš sāk pievērsties arī dramaturģijai, bet, lai gan viņa devums ir nenovērtējams latviešu drāmas attīstībā kopumā, tad tomēr tas vēl ir tikai pats sākums, ievadceļš. Augstākā pakāpē, līmenī dramaturģijas mākslu pacēla Rūdolfis Blaumanis. Lai gan daudzas viņa lugas autora laikā tika daudz kritizētas un peltas, tad tomēr tās vēl joprojām rāda Rūdolfļa Blaumaņa dramaturģijas dzīvotspēju postmodernajā pasaulē, vēl vairāk — tās savu dzīvi nedzīvo tikai grāmatu lappusēs, bet tās atkal un atkal nonāk režisoru redzeslokā un savu piepildījumu gūst uz teātru skatuvēm. Tas tikai nozīmē to, ka Rūdolfis Blaumanis savās lugās ir spējis iekodēt tādus problemātikas aspektus, kas nav viendienīgi, bet gan vispārcilvēciski un neizsmeļami.

Kā par literāro mantojumu norāda Līvija Volkova, tad „literatūra savā gadu tūkstošu ilgajā pastāvēšanas gaitā ir savijusies bezgalīgās — gan nosakāmās, gan nenosakāmās —

¹ Šapiro A. Starpbrīdis. — Rīga: Zvaigzne, 1991, 39. lpp.

savstarpējās ietekmēs, līdzībās, ideju, tēmu, motīvu, sižetu, tēlu variācijās”². Protams, katrs laiks un autors ienes kaut kādas jaunas vēsmas, jaunas šķautnes konkrētās problemātikas atklāsmē, tāpēc nav brīnums, ka klasiskie Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas teksti mūsdienās iegūst citādāku skanējumu. Blaumaņa teksti iegulst arī mūsdienu dramaturgu rokās, lai jau ar šodienas elpu atkal atgrieztos pie lasītāja un skatītāja. Tā Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformācijas vērojamas, piemēram, Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugās, vienlaikus gan norādot uz laikmetu sasaukšanos, gan iezīmējot jaunus pagriezienus, jaunas, konkrēti šim laikmetam raksturīgas iezīmes. Kas ir mainījies, kas palicis tāds pats, nemainīgs nepielūdzamajā laika plūdumā?

Bakalaura darba „Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformācija Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugās” mērķis ir atklāt tās pārmaiņas, tos jaunpienesumus, ko ar Rūdolfā Blaumaņa tekstiem un lugās iezīmētajiem motīviem veikušas abas minētās mūsdienu dramaturģes savos darbos. Kur viņas saskatījušas līdzīgo, gadsimtos nemainīgo un kur atšķirīgo, šim laikam specifisko, raksturīgo. Salīdzināšanai un analīzei izvēlēts sastātīt Rūdolfā Blaumaņa lugu „Ugunī” ar Māras Zālītes „Hotel Kristina” un Evitas Sniedzes „Līdz Araratam”, Rūdolfā Blaumaņa lugu „Indrāni” ar Evitas Sniedzes „Tie paši oši” un Rūdolfā Blaumaņa nepabeigto lugu „Dzīvais ūdens” ar Māras Zālītes „Dzīvais ūdens”. Tieši šīs Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugas izvēlētas, jo tās gan sižetiskā risinājuma, gan tēlu sistēmas, gan motīvu ziņā vistiešāk sasaucas ar Rūdolfā Blaumaņa lugās pausto un būtisko, tās, var teikt, ir tiešas variācijas par Rūdolfā Blaumaņa konkrētajiem tekstiem.

Pētījums sastāv no ievada, četrām ar apakšnodaļām izvērstām daļām, secinājumiem, avotu un izmantotās literatūras sarakstiem. Ievadā pamatota pētījuma problemātikas aktualitāte, apzināti mērķi un uzdevumi, raksturota darba struktūra, kā arī norādīti svarīgākie pētnieciskie materiāli. Bakalaura darba galvenā daļa ietver četras nodaļas, kuras atklāj katrā no tām veicamos uzdevumus. Pirmajā nodaļā „Pārskats par Māras Zālītes un Evitas Sniedzes daiļradi” ieskicēts abu autoru literārais devums, kā arī apskatīti motīvi un problemātikas loki, kuri interesējuši minētās autores. Otrajā darba nodaļā „Prāta un jūtu harmonizēšanas centieni Rūdolfā Blaumaņa lugā „Ugunī”, „Māras Zālītes lugā „Hotel Kristina” un Evitas Sniedzes lugā „Līdz Araratam””, trešajā nodaļā „Vecās un jaunās paaudzes dzīves principu sadursme Rūdolfā Blaumaņa lugā „Indrāni” un Evitas Sniedzes lugā „Tie paši oši”” un ceturtajā nodaļā „Garīgās patiesības meklējumi Rūdolfā Blaumaņa nepabeigtajā lugā „Dzīvais ūdens” un Māras Zālītes lugā „Dzīvais ūdens”” meklētas līdzības, paralēles, kā arī atšķirības un transformācijas, kas notikušas šo motīvu atklāšanas ietvaros, pievēršot uzmanību gan konkrētajam lugās esošajam darbības laikam un telpai, gan varoņu savstarpējo attiecību

² Volkova L. Blaumaņa zelts — Rīga: Karogs, 2008, 469. lpp.

raksturojumam un tēlojumam. Secinājumos apkopotas bakalaura darba galvenās atziņas par Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformāciju Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugās.

Bakalaura darba tēma ir aktuāla, jo šāda veida plašāka pētījuma par Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformāciju mūsdienu autoru darbos, konkrēti Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugās, nav. Tomēr par to, ka šīm divām autorēm darbos vērojama sasaukšanās ar Rūdolfā Blaumaņa tekstiem, liecina gan literatūrpētnieku, teātru kritiķu recenzijās, gan neliela apjoma referātos izteiktās domas par šo iespējamo paralēlu vilkšanu starp minētajiem autoriem.

Darba uzdevumu izpildei un mērķa sasniegšanai izmantota dažāda palīgliteratūra. Lai gan tieši par Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformāciju citu autoru darbos pētījumu nav daudz, tad tomēr par paša dzejnieka dzīvi un literāro biogrāfiju uzziņas materiālu ir ļoti daudz. Protams, to nosaka, Rūdolfā Blaumaņa lielais ieguldījums latviešu literatūras attīstībā. Tā, piemēram, Rūdolfā Blaumaņa dzīvē un daiļradē iedziļinājusies Līvija Volkova, kurai ir vairāki būtiski pētījumi par šo autoru, piemēram, tāda ir viņas grāmata „Tapšana” (1988), tāpat pavisam nesen, 2008. gadā iznākusi Līvijas Volkovas apjomīgais pētījums „Blaumaņa zelts”. Tāpat Rūdolfā Blaumaņa dramaturģiju iepazīt ļauj Viktora Hausmaņa un Benedikta Kalnača „Latviešu drāma 20. gadsimta pirmā puse” (2004), kurā Viktors Hausmanis atsevišķu nodaļu veltījis tieši Rūdolfā Blaumaņa lugām. Bakalaura darbā izmantots Silvijas Radzobes raksts „Rūdolfis Blaumanis un jaunā drāma. Daži aspekti” humanitāro zinātņu žurnālā „Letonica” (2002). Māras Zālītes daiļradē ļauj ielūkoties Dzidra Vārdaune „Latviešu rakstnieku portretos 70. – 80. gadi” (1994), arī pašas dzejnieces un dramaturģes grāmata „Brīvības tēla pakājē” (1990). Gan par Māras Zālītes, gan Evitas Sniedzes atsevišķām lugām ieskats dots grāmatā „Versija par... Latviešu literatūra 2000 – 2006” (2007), kurā nodaļu par latviešu dramaturģiju sarakstījusi Līga Ulberte, par abām autorēm ziņas atrodamas arī Viktora Hausmaņa un Benedikta Kalnača „Latviešu drāma 20. gadsimta otrā puse”(2006). Bakalaura darba veikšanai izmantotas arī dažādas teātra recenzijas par konkrētajiem lugu iestudējumiem. Par Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformācijām un paralēlēm Evitas Sniedzes lugās referātu uzrakstījusi un Rūdolfam Blaumanim veltītajā festivālā 2008. gadā nolasījusi Ingrīda Vilkārse „Rūdolfā Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreisis pagrieziens””. Bet dziļākas analīzes veikšanai izmantoti pašu autoru lugu teksti.

1. PĀRSKATS PAR MĀRAS ZĀLĪTES UN EVITAS SNIEDZES DAIĻRADI

1. 1. Māras Zālītes daiļrades būtiskākās tendences

Māra Zālīte sevi latviešu literatūras kopainā piesaka 20. gadsimta 70. gados un dara to talantīgi. Savas daiļrades sākumā viņa pievēršas lirikai. Top tādi dzejoļu krājumi kā „Vakar zaļajā zālē” (1977), „Rīt, varbūt” (1979), „Nav vārdam vietas” (1985), „Debesis, debesis” (1988), un „Apkārtne” (1997). Jau savā lirikā Māra Zālīte iedzīvinājusi tādus motīvus, kas vēlāk plašāku izpausmi un nozīmi iegūst dramaturģijā: sava „es” meklējumi, jo „pēc dzejnieces domām, ja cilvēks savu „es” nav atradis, viņš būtībā nemaz nav bijis”³; atsvešinātības un vientulības motīvs, tautas kopības, spēka un vājuma meklējumi, brīvības motīvs u. c.

20. gadsimta 80. gados Māra Zālīte sāk pievērsties arī dramaturģijai. „Kā atzīst pati dzejniece, viņu neapmierināja tas, ka dzejā iespējams izteikt tikai atsevišķus dvēseles stāvokļus, atsevišķas domas vai idejas. M. Zālītes mākslinieces personība, spēcīgais intelekts grib izziņāt un izprast cilvēka esamības pamatus, noskaidrot vispārējas kopsakarības. Rakstot dzejoļus, reizē modās akūta nepieciešamība izteikties kādā citā, plašākā formā, kas ļautu risināt tās sarežģītās un smagās problēmas, kādas izvirzīja laiks, kurā dzīvojam”⁴. 1983. gadā klajā nāk pirmā Māras Zālītes luga „Pilna Māras istabiņa”, gadu vēlāk publicēta otra luga „Tiesa” (1984), tad 1986. gadā „Dzīvais ūdens”, vēlāk „Margarēta” (1998), jaunākās lugas „Zemes nodoklis” (2003) un „Pērs Gints nav mājās” (2007). Jau pirmās lugas ieguva atzinību un tika augstu vērtētas latviešu literatūras kopainas paplašināšanā. Tajās arī iezīmējas tendences, kuras Māra Zālīte saglabā arī vēlākajos savos dramatiskajos sacerējumos, proti, viņa savās lugās ievij latviešu folkloras, baltu mitoloģijas un mītiskās pasaules elementus, tāpat kā Rainis, nākotnes idejas bieži vien iezīmē caur pagātnes prizmu, risina radošas personības, mākslinieka problēmjautājumus (lugā „Pilna Māras istabiņa”), izmanto gatavus sižetus, citu autoru agrākradītos tekstus gan kā tiešus citējumus, gan kā spēli ar šiem agrāk tapušajiem sižetiem un motīviem (Blaumaņa lugas ir vienas no tām), protams, tajos ievijot arī aktuālās, sava laika tendences (lugās „Tiesa”, „Dzīvais ūdens”, „Margarēta”). 1986. gadā top arī pirmais Māras Zālītes librets rokoperai „Lāčplēsis” (komponists — Zigmārs Liepiņš). Ar šo darbu tad arī aizsākas Māras Zālītes kā libretistes daiļrade, ciešā sadarbība ar

³ Vārdaune Dz. Māra Zālīte// Autoru kolektīvs. Latviešu rakstnieku portreti 70. — 80. gadi — Rīga: Zinātne, 1994, 236. lpp.

⁴ Turpat, 243. lpp.

komponistiem un režisoriem teātros, pilnasinīgi izpaužoties tieši uz teātru skatuvēm. Turpmākajos gados savu literātes talantu viņa pārsvarā realizē, šādi sadarbojoties. Šeit pieskaitāmi libreti: „Eža kažociņš” (1991), „Meža gulbji” (1995), „Putnu opera” (1997), „Kaupēn, mans mīļais!” (1998), „Indriķa hronika” (1999), „Neglītais pīlēns” (2000), „Sfinksas” (2000), „Hotel Kristina” (2006), „Priekules Ikars” (2009). Māras Zālītes libreti, īpaši pēdējā laikā tapušie, vērtēti dažādi. Dramaturģei pārņemta komercializācija un šablonisms, daļa kritiķu norāda arī uz pārlietu didaktismu un pārspīlēti akcentētu idejiskumu. Tomēr netiek noliegts, ka „dramaturģei piemīt izcila un sava laika kontekstā pat unikāla spēja saskatīt, formulēt un principā arī atklāt darbībā latviešu tautai mentāli būtiskas tēmas, piemēram, kas, kādēļ un ko tautas apziņā padara par varoņiem [...]; latviskās Dieva izpratnes meklējumi; radošas personības, mākslinieka izredzētības smagums un atbildība tautas, savu tuvāko cilvēku un laikmeta priekšā”⁵; ideāla nepieciešamība, kuru gan ir grūti saskatīt un noturēt u. c.

Mārai Zālītei svarīgākais lugās ir idejas atklāsme, simbolos balstīta tēlu sistēma, kas viņas dramaturģiju piepulcina filozofisko ideju drāmas pulkam. Viņu tik daudz neinteresē sadzīviski konflikta atklājumi vai sīka un smalka iedziļināšanās indivīda psiholoģiskajā pasaulē, bet gan vispārīgāks tēmas izvērsums, globālās kopsakarības, „viņa ir dzejniece un vislabāk savas domas prot pateikt poētiskos tēlos — alegorijās, simbolos, tādēļ raksta dzejas drāmas [...]”⁶. Viktors Hausmanis par Māras Zālītes dramaturģiju vēl norāda: „Līdz ar viņas ienākšanu latviešu drāmas koks ieguvis daudzžuburainību. Veiksmīgi atdzīvinādama Raiņa filozofiski poētiskās drāmas tradīcijas, Zālīte spēra jaunu soli vēsturiskās tematikas izvērsumā.”⁷

Māra Zālīte ir ne tikai ievērojama latviešu dzejniece un dramaturģe, bet arī aktīva kultūras vides kopēja, sabiedriski aktīva persona, kura savus vērojumus, savus spriedumus par literatūras dižgariem, savas sāpes par laikmetu izteikusi arī esejās, atklātās runās un manefestos, regulāri parādoties preses slejās, uzstājoties televīzijā un citos medijos (īpaši aktīvi 20. gadsimta 80. gadu beigās un 90. gados). Māra Zālīte bijusi aktīva latviešu Atmodas kustības līdzdalībniece ceļā uz Latvijas valstiskuma atjaunošanu. Viņa uzturējusi spēkā domu par mākslas iespējamo sociālo misiju, par mākslas, literatūras svarīgo lomu tautas vēstures gaitās.

⁵ Ulberte L. Latviešu dramaturģija// Salējs M., Vērduņš K., Dubiņa I., Ceplis R., Silova L., Ulberte L. Versija par... Latviešu literatūra 2000 – 2006 — Rīga: Valters un Rapa, 2007, 216. lpp.

⁶ Vārdaune Dz. Māra Zālīte// Autoru kolektīvs. Latviešu rakstnieku portreti 70. — 80. gadi. — Rīga: Zinātne, 1994, 243. lpp.

⁷ Hausmanis V. Drāma Latvijā (1955 – 1990)// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma. 20. gadsimta otrā puse — Rīga: Zinātne, 2006, 167. lpp.

1. 2. Evitas Sniedzes radošās darbības raksturīgās iezīmes

Evita Sniedze sevi dramaturģijas laukā piesaka uz 20./ 21. gadsimta sliekšņa. Savu izvēli pievērsties dramaturģijai Evita Sniedze skaidro: „Nezinu. Iespējams tāpēc, ka studiju laikā mežonīgi daudz lugu lasījām. Dramaturģija ir atraktīvs žanrs. Sāku rakstīt, jo man vienkārši bija ko teikt, nedomājot, vai to kāds iestudēs vai ne.”⁸ Tā viņas pirmā luga „Tikai dzīvojam” tapusi 1999. gadā, tad seko lugas „Smilšu kaste” (2000), „Tie paši oši” (2001), „Leģenda par lauru koku” (2001), „Vilku ceļš” (2002), „Kreisais pagrieziena” (2003) un „Līdz Araratam” (2008). Evitas Sniedzes uzmanības lokā nonāk dažādas jauniešu problēmas (mīlestība, narkomānija, homoseksualitāte), attiecības ģimenē (ģimene tradicionāli tiek uzskatīta par vidi, kurā cilvēks nav spiests tēlot un izlikties, bet Evita Sniedze norāda uz tām problēmām, kas sagrauj šo priekšstatu par ģimeni — tā ir nesapratne savā starpā, neieklausīšanās vienam otrā, noslēpumu glabāšana u. c.); lauku dzīves skaudrās atklāsmes (morālo pagrimumu laukos, jauno cilvēku nevēlēšanos palikt šajā lauku vidē). Evita Sniedze par to, kas nepieciešams mūsdienu cilvēkam, 21. gadsimta lasītājam un skatītājam, izsakās: „Šobrīd cilvēkiem ir vajadzīgas personas, ar ko identificēties. Ir labi identificēties ar Raiņa vai Blaumaņa personāžu, bet cilvēkiem tomēr vajag to šodienu. [...] Bet latviešu lugās sasaiste ar šodienu tomēr zūd. Tomēr lugas, kas uzrakstītas tikai par tagadni, ar laiku zaudē, jo svarīgi ir nofiksēt problēmu, līdz kurai mēs atkal nonāksim, vēsturei attīstoties pa spirāli.”⁹ Tad nu pati dramaturģe savās lugās ir centusies apvienot visus šos lielumus, proti, gan spēcīgi un precīzi atklājot šīsdienas realitāti, gan tai pat laikā risinot mūžīgos, vispārcilvēciskos jautājumu lokus, problemātikas aspektus un motīvus (īpaši tuvas viņas daiļradē velkamas paralēles ar Rūdolda Blaumaņa lugās ietvertajiem motīviem). Evita Sniedze spēj novērtēt kultūras mantojuma nozīmi arī modernā un postmodernā laikmeta procesā.

Kaut gan bieži vien dramaturģe visus lugā atklātos notikumus sakāpina pat līdz tādai pakāpei, ka sāk raisīties asociācijas ar Latīņamerikas ziepju operu sižetiem, taču tā ir tikai spēle, virsējais slānis, zem kura Evita Sniedze ir paslēpusi lugas varoņu psiholoģiskās pasaules dziļumu, eksistenciālu jautājumu risinājumu. „Evitas Sniedzes lugas, kaut arī nav brīvas no latviešu dramaturģijai raksturīgās tendences dramatisma kāpināšanai nelielā laika nogrieznī sablīvēt neticami daudz liktenīgu sižeta pavērsieniem, pārlicina ar jūtīgu iedziļināšanos cilvēka dvēselē un attiecībās”¹⁰. Vērtējot Evitas Sniedzes dramaturģiskās veiksmes, kritiķi norāda uz to, ka dramaturģei apbrīnojami precīzi izdodas fiksēt konkrētā

⁸ Rušeniece L. Dramaturģe Evita Sniedze// Neatkarīgās Rīta Avīzes pielikums „Mēs”, 2004. gada 20. marts, 31. lpp.

⁹ Turpat, 31. lpp.

¹⁰ Ulberte L. Latviešu dramaturģija// Salējs M., Vērduņš K., Dubiņa I., Ceplis R., Silova L., Ulberte L. Versija par... Latviešu literatūra 2000 – 2006 — Rīga: Valters un Rapa, 2007, 222. lpp.

laikmeta (21. gadsimta) reālijas. „Sniedzes lugu spēks slēpjas apstākļi, ka viņu nevajā tieksme pēc moderniem vai postmoderniem meklējumiem, dramatiķes uzmanības lokā ir cilvēku savstarpējās attiecības, viņu likteņi un dzīvē risināmās problēmas”¹¹. Tāpat viņas lugām raksturīgs raits dialogs un valodas dzirde, kas norāda uz „prasmī atšķirt vārdu graboņu no vārdu plūsmas”¹², kas tik ļoti nepieciešams talantīgam rakstniekam.

Evitas Sniedzes kā dramaturģes veikums tiek novērtēts arī teātra laukā, jo vairākas viņas lugas izrādītas gan uz amatierteātru, gan, kas galvenais, uz profesionālā teātra skatuve. Valmieras Drāmas teātrī režisors Varis Brasla 2003. gadā iestudē Evitas Sniedzes lugu „Smilšu kaste”, bet visciešākā sadarbība dramaturģei izveidojas ar režisoru Oļģertu Kroderu, kurš iestudējis viņas lugas „Tie paši oši” (2003. gadā Valmieras Drāmas teātrī), „Kreisis pagrieziena” (2004. gadā Dailes teātrī) un lugu „Līdz Araratam” (iestudējuma nosaukums „Līdz pavasarim”, 2008. gadā Valmieras Drāmas teātrī).

Vēl bez tik nozīmīgajām lugām Evitas Sniedzes radošajā biogrāfijā ir arī divi pasaku cikli, proti, „Lidojums” (2002) un „Pasauls radīšana” (2003), kurās jūtama romantikas pieskaņa, liriskums, „tās ir pasakas par reiz zudušu harmoniju, kuras šajā laikā mums visiem tik ļoti pietrūkst”¹³. Viņas liriskajai biogrāfijai pieskaitāms arī Viljama Somerseta Moema romāna „Teātris” dramatisējums. Tāpat 2004. gadā iznācis Evitas Sniedzes kultūrvēsturiskais pētījums „Latvijas Nacionālais teātris”, bet 2006. gadā „Latviešu teātra hronika. 1918 – 1944”, kas apkopo informāciju par visražīgāko posmu teātros Latvijā.

Evita Sniedze darbojusies arī teātra kritikas laukā, rakstījusi teātra recenzijas, „bijusi laikraksta „Forums”, LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta līdzstrādniece, Valmieras teātra literārās daļas vadītāja”¹⁴, kopš 2005. gada Valmieras teātra direktore. Tāpat Evita Sniedze arī līdzdarbojusies dažādos teātru festivālos, piemēram, starptautiskā teātra festivāla „*Homo Novus*” organizēšanā, arī Valmierā notiekošajiem dramaturga Rūdolfa Blaumaņa festivāliem (notiek kopš 1999. gada un ik pa trim gadiem) Evita Sniedze bijusi līdzautore un organizētāja. Evitas Sniedzes darbība visās šajās nozarēs apliecina viņas personības daudzpusību.

¹¹ Hausmanis V. Drāma (1990 – 2005)// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta otrā pusē — Rīga: Zinātne, 2006, 203. lpp.

¹² Jundze A. Blaumaņa ēnā jeb Dziļā bedre Edgaram// <http://www.nra.lv/blogi/6854-blaumana-ena-jeb-dzila-bedre-edgaram.htm>

¹³ Raita S. Pārmetusies otrā pusē// Neatkarīgā Rīta Avīze, 2003. gada 23. februāris

¹⁴ Briedis R. Latviešu literatūras hronika sastatījumā ar notikumiem pasaulē un Latvijā 1945 – 2005 — Rīga: Valters un Rapa, 2006, 448. lpp.

2. PRĀTA UN JŪTU HARMONIZĒŠANAS CENTIENI RŪDOLFA BLAUMAŅA LUGĀ „UGUNĪ”, MĀRAS ZĀLĪTES LUGĀ „HOTEL KRISTINA” UN EVITAS SNIEDZES LUGĀ „LĪDZ ARARATAM”

2. 1. Darbības laiks un telpa, to raksturojums

Katrs autors savus varoņus un viņu pārdzīvojumus rāda kādā noteiktā laikā un vietā. Kaut arī prāta un jūtu problemātika ir laiku laikos pastāvoša un mūžīga, tomēr katrs konkrētais laiks un vide tajā ievieš kādas jaunas realitātes, nianse, citus aspektus.

Rūdolfis Blaumanis savus varoņus, kuri lugā „Ugunī” cīnās par svarīgo izšķiršanos starp prātu un jūtām, atklājis Latvijas lauku vidē, precīzāk, Alaines muižā. Par lugas darbības laiku Viktors Hausmanis rakstījis: „Blaumanis drāmai „Ugunī” ievadremarkā licis piezīmi: „Laiks: pirms revolūcijas.” 1905. gada revolūcija arī saistās ar uguni, ar dedzināšanu, kad kā nevajadzīgas aizgāja bojā vācu muižnieku pilis, taču Blaumanis rada drāmu, kurā atgādina, ka bez nemiernieku radītajām ugunīm ir kāda pavisam cita degšana — mīlestība.”¹⁵ Muižas vide pašam autoram ir bijusi labi pazīstama, jo kopš 1885. gada pats strādājis Kokneses muižā par skrīveri, kur uzkrātie pārdzīvojumi un vērojumi tad vēlāk arī nonāk viņa lugā „Ugunī”. Kā Rūdolfa Blaumaņa darbības laikā Kokneses muižā, tā arī lugā šī muižas vide atklāta skaudra un patiesa, cilvēku dažādo attiecību veidota. Tā ir vieta, kurā visi par visu un visiem zina, ziņas izplatās rekordātrumos, viss ir atklāts kā uz delnas. Pats rakstnieks par muižas dzīvi norāda, likdams saviem varoņiem lugā izteikt šādus vārdus: „Te pats gaiss dzird un pate tumsa redz. Te nepelna maizes ar rokām vien, bet arī ar muti.”¹⁶ Muiža atklājas kā vieta, kurā veidojas un valda morāles pagrimums un nemitīgi tiek vērptas intrigas. Šajā vidē ir sakoncentrēti dažādi cilvēku tipi — vieni loka muguras augstāko priekšā, citi stāv lepni, vieni pavedina, citi pakļaujas dažādām baudām, uzdzīvei, vieni grimst arvien dziļākā bezizejā, citi cenšas šos nelaimīgos glābt. Bet vai tas ir iespējams? Tā vien liekas, ka šajā telpā trūktu gaisa, kurā atklāties un pastāvēt vienkāršām, patiesām jūtām un emocijām. Daudz ko te nosaka rakstura stingrība, pašapziņa un savaldība, lai nepazustu daudzo melu un baumu gaisotnē, lai saglabātu sevi un savas vērtības. Taču noturēties pretim muižas intrigantu graužošajai iedarbībai uz savu personību ir visai grūti, kas tad arī rada disharmoniju pašā cilvēkā, kā arī viņa mīļajos.

¹⁵ Hausmanis V. Rūdolfis Blaumanis// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta pirmā puse — Rīga: Zinātne, 2004, 253./254. lpp.

¹⁶ Blaumanis R. Ugunī//Blaumanis R. Kopoti raksti 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 185. lpp.

Tāpat gandrīz lauku, precīzāk, Latvijas mazpilsētas Madonas vidi rāda Evita Sniedze savā lugā „Līdz Araratam”. Līdzīgi kā Rūdolfis Blaumanis lugā „Ugunī” tēlojis sev labi pazīstamo muižas vidi, tā arī Evita Sniedze lugā „Līdz Araratam” runā par problēmām, kas iepazītas dzimtajā Madonas pusē. Tā gan ir šodienas, 21. gadsimta, vide, bet daudz kas ir palicis tajā nemainīgs no Rūdolfā Blaumaņa vērotā un atklātā 19.gadsimta beigās, 20.gadsimta sākumā. Pagājuši vairāk kā simts gadu starp viena un otra dramaturga darbības laika, laiktelpa nenoliedzami ir mainījusies — sabiedrībā vairs nevalda kungu un kalpu attiecības, uzlabojušies sadzīviskie apstākļi, mainījusies lauku un pilsētas vide, bet cilvēku būtība un viņu kaislības pa lielākai daļai ir palikušas tādas pašas. Arī lugā „Līdz Araratam” jūtama laiku sasaukšanās, norādot uz lietām, kas nemainās. Lugā lasāms:

„ZIEMIŅA: Ko tad es, vecs cilvēks, varu pateikt. Manos laikos jau tā nebija.

VIJA: Bija, bija. Gan dzēra, gan mīlēja.”¹⁷

Lugā „Līdz Araratam” attēlotas mīlestības radītās kaislības, kas savij kopā trīs cilvēku attiecības. No peļņas ārzemēs mazpilsētā pārradies kādreizējais siržu lauzējs Stefāns (Stīvs), kurš vēlas atjaunot savas attiecības ar iemīļoto meiteni Beatrisi (Betu). Visu sarežģī gan Stefāna dzeršanas netikums, gan jaunais mazpilsētas ārsts Valters, kurš tāpat ir iemīlējis Betu un atšķirībā no bezdarbnieka un alkoholiķa Stīva ir spējīgs viņai nodrošināt pārticīgu un stabilu nākotni. Tad nu arī Betas prāts un jūtas ir nonākušas savstarpējā konfrontācijā, kas liek izvēlēties vienu vai otru vīrieti. Tāpat kā Rūdolfis Blaumanis „Ugunī”, arī Evita Sniedze savā lugā norāda, ka arī šodienas mazpilsētas vidē cilvēki dzīvo gluži vai bez privātās telpas, jo par ikkatru sperto soli, par katru izdarīto gājieni citi jau zina, ir redzējuši, dzirdējuši un citiem padevuši ziņu tālāk. Visi zina, kurš kuru mīl, kurš dzer, kurš devies citur laimī meklēt, kurš atgriezies. Stefāns (domāts Rūdolfā Blaumaņa Edgara līdzinieks) apgalvo: „Es te esmu desmit minūtes, varbūt pusstundu, bet esmu saticis visus, kas visu zina.”¹⁸ Šo privātās dzīves telpas trūkumu asi iezīmē autore Evitas Sniedzes izvēlētais vides sašaurinājums. Rūdolfis Blaumanis saviem varoņiem liek darboties ierobežotajās muižas telpās un tikai ceturto cēlienu pārcēlis uz Alaines parka teritorijām. Evita Sniedze darbības telpu ir ierobežojusi pat vēl lielākā mērā kā Rūdolfis Blaumanis. Viņa lugas visām darbībām likusi risināties slimnīcas bufetē. Pirmkārt, slimnīca simboliski iezīmē tādu kā sliekšņa situāciju. No vienas puses slimnīcai it kā būtu jābūt harmonizējošai un tīrai, jo cilvēki jau savu slimību uzveic ne tikai ar ķirurģisku iejaukšanos, bet no otras puses tomēr slimnīca nerada asociācijas ar „veselīgu”, harmonisku vidi, kurā cilvēki izdzīvotu laimes mirkļus, jo tā tomēr ir vieta, kur nelaimē nokļuvušie cilvēki meklē palīdzību. Kā atklāj luga „Līdz Araratam”, tad fiziskās kaites

¹⁷ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 68. lpp.

¹⁸ Turpat, 71. lpp.

slimnīcas telpās ir iespējams ārstēt, bet garīgās pasaules harmonizēšana tomēr paliek pašu cilvēku rokās. Otrkārt, bufetes, kafejnīcas telpa. Te cilvēki tikai iegriežas, pārmij pāris vārdus, patenko, iedzer tasi kafijas vai ko stiprāku un aiziet. Tādā vietā grūti veidoties ilglaicīgākām cilvēciskām attiecībām, noturīgai savstarpējai komunikācijai. Tomēr šajā kafejnīcā cilvēki mīl iegriezties. Lugā „Līdz Araratam” tajā iemaldās ne tikai slimnīcas personāla cilvēki vai slimnieki, bet arī cilvēki no ielas — šoferi, sētnieki, bezdarbnieki, skolotāji. Teātra kritiķis Normunds Naumanis par šo slimnīcas kafejnīcas vidi izteicies: „[...] darbības vides vienība (caurvējaina tipiska „nekāda vieta” — slimnīcas bufete) — kalpo kā zīme pret dabiskai satiksmei: nabaga mazpilsētas ļautiņi savā veidā „degradējušies” tik tālu, ka tieši bufetē notiek viņu privātās dzīves publiskā daļa.”¹⁹ Tieši šeit viņi risina savas attiecības — strīdas, salabst, viens otru pamāca utt. Tas tikai norāda uz to, ka kaut jēlkāda komunikācija cilvēkiem ir nepieciešama. Katrs laiks, kurā dzīvojam, ienes pārmaiņas vērtību izpratnē. Salīdzinājumā ar Rūdolfa Blaumaņa laikiem šodienas cilvēku tieksmās pēc mantiskajiem labumiem kļuvusi vēl intensīvāka, daudzi bez sirdsapziņas pārmetumiem pakļāvušies naudas vilinājumam, varai. Tā lugā izskan šādi vārdi: „Veikalā, veikalā, drīz jau godu arī pirkis veikalā. Visu.”²⁰ Šie skarbie vārdi visai precīzi atklāj mūsdienu realitāti, kad cilvēki iedomājas, ka nauda padara laimīgus un ka par to iespējams iegādāties jebko, pat garīgas vērtības un laimi. Protams, arī Rūdolfa Blaumaņa lugā materiālā nodrošinājuma aspekts nav mazsvarīgs, bieži vien tas noteica piederību pie konkrētas kārtas, sociālā slāņa, bet nauda bija kā izdzīvošanas nepieciešamība, taču šodienā cilvēki rēķina, kā bez īpašas piepūles tikt pie materiālajiem labumiem, naudas, tāpat arī bieži vien cilvēciskās jūtas tiek nomāktas, izvēloties tā vietā pārticību un šķietamu stabilitāti.

Lai arī gan Rūdolfam Blaumanim, gan Evitai Sniedzei ir svarīga vide, laiktelpa, kurā norisinās noteiktas kaislības, tad tomēr šī realitāte drīzāk kalpo kā fons, uz kura atklāties galvenajam, proti, jūtu un pārdzīvojumu atklāsmei, prāta un jūtu harmonizēšanas centieniem un cilvēku savstarpējo attiecību tēlojumam.

Arī Māras Zālītes luga, kas veidota pēc Rūdolfa Blaumaņa drāmas „Ugunī” motīviem, atklāj jau pieminēto problemātiku, proti, cilvēka cīņu starp jūtām un prātu. „ Tas ir stāsts par mūsdienu meiteni Kristīni, kas pagaidām strādā hotelī. Viņa ir iemīlējusies mūziķī Edgarā, bet saprot, ka varbūt prātīgāk ir savu dzīvi saistīt ar mākslas darbu pārdevēju Šteinu...”²¹ Taču Māras Zālītes radītā vide ir izteikti citādāka. Tā no lauku vides transformēta, pārceļta lielpilsētas atmosfērā, kas ļoti precīzi atklāj šīs dienas, 21. gadsimta globalizētās pasaules realitāti — garīgo vērtību zudumu, cilvēcisko atsvešinātību. Arī Māra Zālīte darbību nav

¹⁹ Naumanis N. Laime nelaimē// <http://www.diena.lv/lat/izklaide/kd/laime-nelaiime>

²⁰ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 74. lpp.

²¹ <http://notikumi.delfi.lv/Details.php?id=206389&categoryType=event>

izvērsusi plašā vidē, bet devusi slēgtu telpu, tā ir viesnīca. Šāda telpas izvēle nav nejauša, bet gan rūpīgi pārdomāta un nes lielu simbolisko slodzi, kas, iespējams, pat ir svarīgāka par pašas idejas atklāsmi. Viesnīca — mūsdienu realitātes izteicējlielums. Māras Zālītes lugā „Hotel Kristina” tā atklājas kā vieta, kurā piedāvātie pakalpojumi un izpriecas nomāc cilvēciskās emocijas, patiesās un īstās izjūtas. Un uz to brīdi, kamēr cilvēks atrodas šajā viesnīcā, viņš it kā ir ieslodzīts ilūziju rāmī, neīstās vides pasaulē, kur grūti nepakļauties, nostāties pretī kārdinājumam un žilbinošajam. Pati Māra Zālīte savas lugas „Hotel Kristina” remarkā par telpas izvēli raksta: „Viesnīca — ietilpīga metafora. Sākot no banālās frāzes „šai pasaulē mēs visi esam tikai viesi”, beidzot ar konkrēto mājas sajūtas zudumu mūsdienu Latvijā.[..]. Mājas saistās ar kopšanas, ceļšanas ideju. Mājas ir radošs process. Viesnīca neprasa rūpes un atbildīgumu. Viesnīca neprasa radošu attieksmi, tā prasa vienīgi naudu. Viesnīca „atbrīvo” no atbildības, mīlestības, rūpēm.”²² Tāpat neīstumu un irreālās pasaules sajūtu pastiprina arī lugā notiekošais iluzionistu kongress, kas arī vērš uzmanību uz šīsdienu cilvēku vēlmi nevis pēc patiesā, bet viltotā un iluzorā. Vienkāršība, jūtu skaidrība un tīrība ir zudusi, zudusi arī cilvēcīgo attiecību nesamākslotība, visu ir iespējams nopirkt par naudu, visam ir sava cena — smaidam, laipnībai, arī mīlestībai dažu acīs tāda ir. Tas sasauca arī ar Rūdolfu Blaumaņa lugā „Ugunī” atklāto, proti, arī tajā parādās atsevišķi cilvēki (piemēram, Sutka, Vīskrelis), kuri uzskata, ka mīlestība ir nopērkama vai iegūstama darījumu ceļā, nevis sajūtama un izlolojama. Māra Zālīte šajā ziņā gājusi tālāk, sakāpinot šo naudas kāri, šo pērkamību. Tas īpaši spilgti atklājas lugas epizodē, kurā Edgars katram no viesiem dod simts latus, lai viņi pārtop un uzvedas kā dzīvnieki. Visi arī ir gatavi to darīt, protams, naudas dēļ. Tā lugā izskan dialogs:

„EDGARS. Pag, pag, vēl pietrūkst cūkas!

Kurš grib par cūku kļūt?

3. VIESIS. Par simtnieku? Bet lūdzu!

Es varu cūka būt!”²³

Dramaturģei Mārai Zālītei vide ir ļoti būtisks raksturlielums, ne vairs kā fons, kā tas bija Rūdfam Blaumanim un šodienā arī Evitai Sniedzei, bet kā patiesi draudošs un graužošs spēks. Gan Rūdfam Blaumanim, gan Evitai Sniedzei lugās varoņiem ir arī telpa, kur atpūsties no graužošā, purvā vedošā. Tā pati muiža lugā „Ugunī” vēl nav pats krogs, kurā padodas dzeršanas kaislībai, un kafejnīca, kas pie tam ir slimnīcas kafejnīca, lugā „Līdz Araratam” vēl arī nav kā dzertuves simbols. Taču Māras Zālītes viesnīca kā simbols atklāj cilvēku tieksmi pēc izklaidē, kaislībām, dzērieniem, azartspēlēm. Cilvēks vēlas izjust neīstās realitātes telpu, kura nes aizmirstības elpu, bet tai pat laikā, ja šī aizmirstšanās kļūst par

²² Zālīte M. Hotel Kristina// Nacionālā teātra eksemplārs, 4. lpp.

²³ Turpat, 68. lpp.

neatņemamu cilvēka dzīves sastāvdaļu, tad tā iznīcina un noplicina cilvēku spēju patiesi just. Vakara un nakts uzdzīve viesnīcas kafejnīcā, vēlāk spēļu zālē, tāda ir ikdienišķa viesnīcas viesu izklaide, dzīve, aizmiršanās vieta. Vēl kāda konkrēti iezīmēta telpa, kurai Māra Zālīte ir piešķirusi simbolisku īpatsvaru ir lifts ar tajā strādājošo lifta zēnu Āronu. „Lifta tēlam ir metaforiska slodze. Laika upes, pārcelšanās motīvs. Saikne ar „citu” pasauli. Ārons kā pārcēlējs,”²⁴ tā šo simbolu remarkās atklāj pati autore. Taču bez dramaturģes komentāriem lugas tekstā un darbībā šādas paralēles saskatīt visai grūti.

Tātad, rezumējot šeit aplūkoto, var secināt, ka visiem trim autoriem izvēlētais darbības laiks un vieta ir tādi, kas spēj izpostīt cilvēcisko. Bet Rūdfam Blaumanim un Evitai Sniedzei kā psiholoģiskā reālisma pārstāvjiem tā ir spēcīgs, aktīvs fons, turpretim Mārai Zālītei, kas sevi vairāk pieteic kā simboliskās drāmas pārstāvi (kā tas tika norādīts pirmajā nodaļā par Māras Zālītes daiļradi) vide sevī nes lielāku slodzi, tā attīstīta līdz metaforas nozīmībai, līdz vispārinājumam.

2. 2. Varoņu savstarpējo attiecību tēlojums

„Bet žogam, ko prāts uzceļ, jūtas viegli kāpj pāri”²⁵, tā savā novelē „Purva bridējs” raksta un uzsver rakstnieks Rūdfols Blaumanis. Šo pašu motīvu viņš attīsta arī savā lugā „Ugunī”. Tomēr tik viegli šī pārkāpšana nemaz nenotiek. Izvēles situācijā nonākušajiem varoņiem jāiziet cauri sāpēm, ciešanām, vilšanās, asarām, izmisumam, šaubām, lai beigās vienalga saprastu, ka pati augstākā vērtība dzīvē tomēr ir mīlestība un ka tās dēļ ir vērts ziedot sevi. Līdzīgs motīvs parādās arī Māras Zālītes lugā „Hotel Kristina” un Evitas Sniedzes lugā „Līdz Araratam”. Cīņa starp šiem diviem lielumiem, prāts un jūtas, ir mūžīga, un cilvēki šādai izvēlei tiek pakļauti laiku laikos.

Lugas pamatkonfliktu atklāj dažādie autoru izvēlētie lugas personāži, viņu attieksme vienam pret otru, savstarpējo attiecību tēlojums. Tā arī šajās trijās lugās var saskatīt gan kopējās tendences, gan atšķirīgus rakstura portretējumus varoņu atklāsmē un savstarpējo attiecību izvērsumā. Galvenokārt paralēles vērojamas centrālo personu atveidē. Rūdfola Blaumaņa atklātais mīlas trīsstūris Kristīne – Edgars – Akmentiņš attiecīgi transformējies uz attiecību modeli Kristīne – Edgars – Šteins Māras Zālītes lugā „Hotel Kristina” un Beatrise (Beta) – Stefāns (Stīvs) – Valters Evitas Sniedzes lugā „Līdz Araratam”.

Rūdfola Blaumaņa radītais Edgars pirmajā mirklī var likties, ka palicis nemainīgs gan Māras Zālītes lugā „Hotel Kristina”, gan Evitas Sniedzes lugā „Līdz Araratam”. Bez liekas

²⁴ Turpat, 22. lpp.

²⁵ Blaumanis R. Purva bridējs// Blaumanis R. Noveles — Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1965, 73. lpp.

piepūles šeit var saskatīt Rūdolfā Blaumaņa Edgara paralēles. Visos trijos dramatiskajos sacerējumos šis varonis atklāts kā dzīves baudām padevies cilvēks. Rūdfam Blaumanim un Evitai Sniedzei tā ir dzeršana, bet Mārai Zālītei klāt nākusi vēl viena šīsdiēnas reālija, problemātika, modernā laikmeta kaislība, proti, azartspēles. Visiem viņiem piemīt karstgalvība un neapdomība, straujums. Viņi vēlētos mainīties, bet vienmēr vai nu kāds pagādās ceļā, kas neļauj, vai arī paši pēc savas būtības nespēj to izdarīt. Tomēr Edgara varonī ir notikušas arī būtiskas transformācijas, kas klasisko Rūdolfā Blaumaņa Edgara personības kodu izmainījušas, pietuvinājušas šīsdiēnas reālijām un mūsdiēnu pasaules cilvēku īpatnībām.

Rūdolfā Blaumaņa Edgars ir staļļu puisis, kurš savu darbu veic apzinīgi un godprātīgi. Par Edgara ģimeni no lugas teksta var uzzināt tikai to, ka māte mirusi: „Labi, ka tava māte vairs neredz, kā tu savu jaunību apēd!”²⁶ Par tēvu nekādas ziņas netiek dotas. Iepriekšminētais lugas citāts arī norāda uz to, ka Edgars ir jauns, lai gan daudz kas jau ir piedzīvots — darba smagums zināms, no bērnu diēnām iepazītā Kristīne iemīlēta un arī pretmīla iegūta, bet tikpat labi iepazīta arī apkārtējo cilvēku liekulība un intrigantu daba, kas Edgarā rada nepatiku pret šiem cilvēkiem. Tā lugā izskan teksts:

„EDGARS. Es viņa nesveicinu, baronkungs.

BARONS. Par ko ne?

EDGARS. Par to, ka man riebjas to darīt, baronkungs.”²⁷

Tā Rūdolfā Blaumaņa Edgarā iemājojušas divas dabas. Viena ir tā pozitīvā, kurā ietilpst gan viņa strādīgums, gan prasme pastāvēt par sevi un nelocīties augstāko, bagātāko, kā arī liekuļu priekšā, gan arī patiesā mīlestība pret Kristīni, otrā — negatīvā puse, kurā atklājas karstgalvība, straujums, nespēja pretoties muižas intrigantu viltus aicinājumiem, dzeršanai, nevajadzīgais azartiskums. Kaut gan arī paša vaina nav noliedzama, tomēr „Edgara aplamajā rīcībā „Ugunī” vairāk vainas intrigām nekā viņa nenosvērtībai”²⁸. Rūdolfā Blaumaņa Edgars patiesi vēlas tikt glābts no slīgšanas alkohola un uzdzīves purvā, viņš arī pats to mēģina darīt, bet, saprotot, ka viens to nespēs, glābiņu meklē savā mīlestībā un Kristīnes mīlestībā pret viņu.

Arī Māras Zālītes lugā Edgaram ir daudzi kārdinātāji, jau pati vide uz to vedina. Viņš strādā viesnīcā par pianistu, dziedātāju, tātad pārstāv mākslas pasaules cilvēku. Šāda profesija, kaut arī tai ļauta izpausties tikai šajā mākslīgās realitātes, viesnīcas telpā, liecina par radošu un lirisku dvēseli. Māras Zālītes Edgars savā dzīvē ir jau vairāk pieriedzējis, jaunības gados piedalījies barikādēs un aizstāvējis savu un daudzu citu cilvēku sapni par brīvību. Tomēr

²⁶ Blaumanis R. Ugunī// Blaumanis R. Kopoti raksti 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 194. lpp.

²⁷ Turpat, 216. lpp.

²⁸ Vilsons. A. Rūdfols Blaumanis// Autoru kolektīvs. Latviešu literatūras vēsture 3 — Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība, 1956, 416. lpp.

sapnis par brīvību ir bijis daudz augstāks, skaistāks un cēlāks nekā tas, ko piedāvā iegūtā brīvība. Māra Zālīte lugas remarkās dod norādi par šo varoni. Viņa raksta: „Edgars ir cilvēks, kurš vīlies. Brīvība, par kuru arī viņš, jauns zēns būdams, stāvējis uz barikādēm, nav izrādījusies tāda kā sapņots. Jauno laiku morāle aizvairo viņa cilvēcību. Būdams ideālists, viņš cieš.”²⁹ Tieši šī sapņa pazaudēšana liek viņam mainīties — viņš pārtrauc studijas Mūzikas akadēmijā, savu mākslinieka talantu iznieko viesnīcas telpās, kurās arī papildus meklē mierinājumu uzdzīvē, kas, iespējams, nes atslodzi tajā pašā vakarā, vienu acumirkli, bet ilgākā laika posmā tā būs iznīcība. Daudzējādā ziņā tā jau ir iznīcība kaut vai attiecībā ar mīļoto sievieti, kura vēl ir palikusi vienīgā, kas spēj viņu glābt no degradācijas un pilnīgas pazušanas. Edgars redz, ka pamazām arvien vairāk slīkst un zaudē cilvēcību, bet vilšanās un nomāktība ir daudz spēcīgāka un kārdinājums daudz lielāks un uzbāzīgāks, neīstā, ilūziju pasaule daudz kvēlojošāka par patieso un īsto, par mīlestību, kura ir tepat blakām, bet kuru ar alkohola aizmiglotām acīm nav iespējams saskatīt. Tā ik vakaru pēc savas uzstāšanās Edgars atkal un atkal iekrīt kārdinājumā. Lugas citātā lasāms:

„EDGARS. Ko darīt man dzeramnaudu,

Ko viesi dāsni ķešā ber?

Kam domāta ir dzeramnauda?

BELLA. Ir dzeramnauda...

UN

VIESU KORIS. ...jānodzer!”³⁰

Un tā arī Edgars pakļaujas šim viesu spiedienam, protams, nespējot izturēt pats savas dvēseles sāpes. Lugā „Hotel Kristina” Edgars arī ir agresīvāks nekā Rūdolfam Blaumanim, agresīvāks tieši attieksmēs pret Kristīni. Ja lugā „Ugunī”, Edgars nedzer tad, kad viņa iemīļotā ir tuvumā un vairākkārt solās uzdzīvi izbeigt, tad Māras Zālītes gadījumā tā nenotiek. Edgars uzdzīvo, iekarst, Kristīnei redzot un visā tajā noskatoties. Uz viņas lūgumiem- neiekrist kārdinājumos- Edgars, alkohola mākts, atbild rupji, izteikti agresīvi, pat fiziski atgrūžot un pazemojot, piemēram, piedāvājot arī Kristīnei tāpat kā viesiem naudu, lai tā attēlotu kādu dzīvnieku. Spilgta agresivitātes uzplūda vērojama arī lugas remarkā: „*Edgars purina un krata Šteinu. Edgars sit. Šteins krīt. Edgars sper viņam ar kājām. Kristīne mēģina atturēt. Edgars viņu atgrūž un aizskrien.*”³¹ Rūdolfa Blaumaņa Edgaram, lai arī ne ar visai lielu ietekmi, tomēr bez Kristīnes bija arī Horsta madāma un Alders, kuri arī aicināja Edgaru atturēties no dzeršanas, viņi arī palīdzēja attiecību uzturēšanā ar Kristīni. Lugā „Hotel Kristina” Edgaram šādu aizstāvju nav, Kristīne ir vienīgā, kas izmisīgi cenšas glābt savu mīļoto. Kristīnes izmisīgo

²⁹ Zālīte M. Hotel Kristina// Nacionālā teātra eksemplārs, 3. lpp.

³⁰ Turpat, 18. lpp.

³¹ Turpat, 69. lpp.

cīņu jo īpaši atklāj darbības vieta, vide — viesnīca, kurā visi ierodas uz neilgu laiku, caurbraucot, īsti ilglaicīgas attiecības tas nevar veicināt, bet tie, kas strādā viesnīcā, ir tendēti tikai un vienīgi uz naudas izspiešanu. Varbūt par tādu Edgara aizstāvi būtu varējis kļūt viņa kādreizējais draugs Šteins, ar kuru kopā dedzīgi brīvības alkās stāvēts uz barikādēm, bet kā vēlāk izrādās viņš kļūst nevis par atbalstītāju, bet gan konkurentu attiecībā uz Kristīnes mīlestību. Šāds motīvs par to, ka kādreizējie draugi, cīņu biedri vēlāk kļūst par konkurentiem, Māras Zālītes dramaturģijā ir visai raksturīgs (piemēram, libretā „Kaupēn, mans mīlais!” tas atklājas Kaupēna un Dzejnieka attiecībās, tāpat „Lāčplēsi” starp Lāčplēsi un Kangaru).

Arī Evitas Sniedzes Edgara jaunlaiku dubultniekam Stefanam (Stīvam), kaut arī daudz kas kopīgs ar Rūdolfu Blaumaņa Edgaru, tomēr vērojamas zināmas un būtiskas transformācijas un izmaiņas šā tēla izveidē. Gan Rūdolfu Blaumaņa, gan Māras Zālītes Edgari ir vēl jauni, spēkpilni vīrieši, bet viņiem jau ir liela dzīves pieredze. Stefans vēl ir agros jaunības gados. Jaunības maksimālisms gan viņā ir noplacis, pats Stīvs ir savas dzīves noguris, jo tā viņam nepiedāvā neko spīdošu un perspektīvu. Varbūt pie tā vainīga vide, varbūt rūgtā bērnības pieredze, par kuru no lugas teksta mēs uzzinām, ka viņš, puika būdams, nav bijis laimīgs un cerējis, vismaz izaugot, tāds kļūt. Šī atsauce uz bērnību lugā notiek tikai vienu reizi, pavisam īsā dialogā, kurā Stīvs un Valters sarunājas:

„STEFANS: Kad es biju mazs puika, es cerēju, ka pietiek tikai izaugt, lai jau būtu laimīgs.

VALTERS: Es gan nemaz negribēju būt liels. Man bija labi.

STEFANS: Es savu bērnību nemaz negribu atcerēties. Velns parāvis, nemaz!”³²

Tālāk arī vairs nekas netiek pateikts, ko īsti viņš nevēlas atcerēties, bet šis apstāklis kaut nedaudz tomēr cilvēcisko Stefana raksturu, jo visā citā lugas tekstā viņš tomēr atklājas kā tāds, kuru nomāc paša slinkums un bezdarbība. Anda Burtiece šā varoņa atveidē centusies iezīmēt arī pozitīvās īpašības. Tā viņa raksta: „Tur ir viss. [..]. Negācijās atklāts, cinisks, nesavaldīgs, izlaidīgs, slinks, taču sieviešu uzmanības izlutināts. [..]. Taču tā, manuprāt, jauneklīgs slēpj arī savu neaizsargāto, viegli ievainojamo dvēseli, jo aiz nepievilcīgās dzērājpuīša bravūras jūtams, kā pulsē mīloša cilvēka sirds.”³³ Patiesībā Stefans savā mazpilsētiņā ir visai ieredzēts un viņam netrūkst aizstāvju viņa attiecībām ar iemīļoto, taču visi viņam norāda uz nepieciešamību pievērsties jēdzīgākai dzīvei, beigt dzert un atrast beidzot stabilu pamatu, lai arī Beta redz, ka uz viņu var paļauties un ka viņš ir gatavs mainīties, gatavs nopietnām attiecībām, gatavs un tiesīgs uz Betas mīlestību. Bet vai viņš patiešām ir gatavs? Laikam jau tomēr, nē, jo ir pārāk izlutināts, vai arī pats negrib censties. Tāds viņš lugā parādās — no ārzemēm pārbraucis, kur cerējis uz vieglu peļņu, bet beigās

³² Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 73. lpp.

³³ Burtiece A. Mīlestības krāsu spektrs// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 4, 34./ 35.lpp.

tukšām rokām un kabatām atgriezies dzimtajā mazpilsētā, arī šeit viņš mierīgu prātu vada savas dienas bezdarbībā, pat nepacenšoties vienmuļo dikdienību kaut kādā veidā kļiedēt, ja neskaita nemitīgo gaušanos par to, ka visa dzīves jēga viņam slēpjas mīlestībā un attiecībās ar Betu. Tā visai skarbi, bet patiesi izskan Līvijas Dūmiņas vārdi par šo personāžu, kura dzīve balstīta uz „bezpēcības stāvēt uz savām kājām, ērtas pozīcijas balstīties uz cita pleca, kas „darīs laimīgu”, kļiedēs garlaicību, mazgās zeķes un apakšbikses, un mīlēs un mīlēs... Līdz kapa malai, smirdīgu, pagīrainu, noņņurkušu, čīkstošu, nelaimīgu, kašķīgu, greizsirdīgu, prasīgu, pretenciozu, izlepušu...”³⁴. Nekāds lielāks sapnis Stefanam nav bijis un vēl joprojām nav. Bet bez sapņa nav arī nākotnes. Evitas Sniedzes Stefans ir arī gana karstgalvīgs. Edgars lugā „Ugunī” arī tāds ir. Lai izlādētu savas emocijas viņš dodas pārdrošā izjādē gar pašu kraujas malu, savukārt Stefans jau izmanto mūsdienīgākus pārvietošanās līdzekļus par zirgiem. Viņš, greizsirdības māks, ielec automašīnā un traucas ar to, laikam jau cerībā, ka tas būs pēdējais viņa brauciens. Taču liktenis viņam ir labvēlīgs, Stefans izdzīvo, ciematiņa jaunais ārsts atkal saliek visus kauliņus pa vietām. Stīvam dota vēl viena iespēja pierādīt gan sev, gan Betai, ka viņš šajā pasaulē pēc kaut kā tiecas, kaut kam tic un kaut ko vēlas sasniegt. Tas arī atklājas Stefana attiecībās ar Betu, viņš ir daudz nobriedušāks cīnīties par savas mīļotās sirdi, daudz atvērtāks savās sarunās ar viņu, Stefans pat bijis baznīcā, lai Dievam izlūgtos iespējamību būt kopā ar savu iecerēto. Tas Stefana būtībā iezīmē ko jaunu, liecina par patiesu vēlmi būt kopā ar Betu, jo citkārt viņš ļoti ciniski ir izturējies gan pret baznīcu, gan pret mācītāja Jāņa sprediķiem un padomiem.

Tā Rūdolfā Blaumaņa Edgara tēls ir pārceļojis līdz mūsdienām un atklājas Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugās. Lielās līnijās viņi visi ir līdzīgi — no taisnā dzīves ceļa noklīduši, alkoholā grimstoši, karstgalvīgi. Paši vienīgo savu glābiņu saskata iemīļotajā sievietē, apzinās, ka sāpina, ka nostāda mīļoto neapskaužamas izvēles priekšā, kur vienā svaru kausā atrodas mīlestība, kura nestu daudz ciešanu, neskaidrību, un otrā kausā ir stabilitāte, pārticība un nebūt ne sliktas dabas cilvēks. Un tā nu rodas prāta un jūtu konfrontācija, jo tajā otrā pusē ir kāds, kurš ir gatavs gaidīt un piedāvāt visu, kas viņam ir — gan sirdi, gan mantu.

Rūdolfā Blaumaņa lugā „Ugunī” tāds labs un godīgs cilvēks ir Akmentiņš, kurš arī ir ieskatījies un iemīlējis Kristīni. Viņš ir gruntnieks Alainē, turīgs, izglītots un labestīgs. Nav agresīvs un uzbāzīgs. Viņš piedāvā Kristīnei kļūt par viņa sievu un palīdzēt saimniekošanā, labi apzinoties, ka Kristīnei pret viņu nav mīlestības jūtu. Akmentiņš mīl Kristīni, bet neko neuzspiež. Tā viņš lugā Kristīnei saka: „[...] Visa ilgošanās, visa meklēšana, kas manī ir, tikai jums vien tiecas pretī. [...] Esmu pacietīgs, varu gaidīt. Būsim sākumā tādi pieticīgi laulības

³⁴ Dūmiņa L. Mūsu laiku varoņi// <http://www.nra.lv/articles/print.htm?id=6856>

iebūvieši. Iztiksim ar draudzību, kāda saista māsu ar brāli. Nākat uz Ķezberiem kā mana padoma devēja un līdzspriedēja visās manās gaitās. [..].”³⁵

Māra Zālīte savā lugā „Hotel Kristina” piedāvā Akmentiņa vietā Šteinu, kurš tāpat kā Akmentiņš ir turīgs, izglītots. Viņš ir jaunais viesnīcas īpašnieks, bet aiz viņa ārējā spožuma un bagātības tomēr slēpjas vienkārša un tīra dvēsele, kas arī tiecas dzīvē iegūt lielāko piepildījumu, proti, mīlestību. Arī viņš iemīl Kristīni, bet atšķirībā no Rūdolfa Blaumaņa Akmentiņa, viņš Kristīnē saskata ne tikai iespēju mīlēt, bet arī iespēju izglābties. Izbēgt no tās pašas neīstās realitātes, ilūzijas telpas, kur nav vietas patiesībai un skaidrībai, bet pēc kā tik ļoti tiecas arī Šteins. Šeit arī slēpjas lielākā Akmentiņa un Šteina atšķirība. Šīsdienas pasaulē daudziem ir nepieciešama glābšana, ne tikai vienam pašam purvā slīkstošajam Edgaram. Otra spilgtākā transformācija šim tēlam notikusi tajā, ka Šteins ar Edgaru ir pazīstami, bijuši pat ļoti tuvi draugi, vienas idejas par brīvu Latviju atbalstītāji. Lugā izskan teksts: „Pie stāva stāvs./ Pie dvašas dvaša./ Pie pleca plecs./ Pie dūres dūre. [..].”³⁶ Tā lielā vienotībā viņi abi stāvējuši par brīvību, bet tagad nonākuši sāncensu lomās. Arī Šteins tāpat kā Akmentiņš spēj piedāvāt Kristīnei stabilu nākotni, savu sapņu piepildījumu, var viņu izvilkt no šīs viesnīcas, kur viņa ir tikai viesu apkalpotāja, un piedāvāt kļūt neatkarīgai un brīvai, bet pats galvenais, ko viņš piedāvā, tomēr ir viņa patiesās mīlestības jūtas, ko viņā izraisa šī spožuma un neīstuma nesamaitātā Kristīnes dvēsele, maigums un patiesums. Šteina mīlestība atklājas Māras Zālītes lugā rakstītajās rindās:

„ŠTEINS. Mīlu tevi... Tērpi un rotas,

Studijas dārgas...

Tas tikai nāk līdz... [..]

Es — ubags! Es — lūdzējs!

Es — nabags! Es — diedelnieks!

Un nieki izrādās mans guvums,

Jo atsver visu man tavs tuvums.”³⁷

Kristīnei izvēloties Šteinu, būtībā notiktu abpusēja glābšana, jo Šteins kaut arī iestidzis neīstajā pasaulē, kur nauda izteic visu, tomēr izrāda vēlmi no tās izkļūt ārā, izrauties. Arī viņš ir mākslas pasaules pārstāvis, mākslas darbu pazinējs un tirgotājs. Arī Šteins ir ar jūtīgu sirdi, kura diemžēl dzīves realitātē, kurā valda neīstums un meli, arī cieš. Viņš tik ļoti vēlētos pakļauties kaut kam tīram un gaišam. Šāda iespējamība tiek saskatīta Kristīnē.

³⁵ Blaumanis R. Ugunī// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 232. lpp.

³⁶ Zālīte M. Hotel Kristina// Nacionālā teātra eksemplārs, 42. lpp.

³⁷ Turpat, 59. lpp.

Evitas Sniedzes lugā „Līdz Araratam” Akmentiņa tēla paralēles vērojamas Valterā. Viņš ir no pilsētas uz laukiem atnācis ārsts — arī izskatīgs, turīgs. Daudzi lugā viņu raksturo kā labdabīgu un izpalīdzīgu. Tas, piemēram, saklausāms šādā citātā: „Jā, viņam (Valteram — paskaidrojums mans M. J.) zelta rokas un sirds. Ikvienu pažēlos, uzklausišs.”³⁸ Bet Evita Sniedze Valtera tēlam iedevusi vēl papildus slodzi, papildus pieredzi, kas šo visnotaļ pozitīvo tēlu tomēr mazliet pietuvina parastajam ikdienas cilvēkam, kur ikvienam piemīt arī savas ēnas puses un noslēpumi. Kā norāda Ingrīda Vilkārese savā referātā „Rūdolfa Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreissais pagriezies””, tad Evita Sniedze „Valteram — vīrietim labākajos gados, situētajam, finansiāli nodrošinātam un sabiedrībā ieredzētam dakterim, kas nonācis lauku slimnīcā un iemīlējis Betu, tomēr kā dzīvam mūsdienu cilvēkam — kādu *līķi* skapī tomēr atstājusi. Lugas darbībā atklājas, ka dakterim Rīgā palikusi nešķirta sieva, kas rada būtiskas Sniedzes lugas mīlas trijstūra atšķirības no Blaumaņa versijas”³⁹. Tas rada ne tikai būtiskas atšķirības paša tēla transformācijā, bet arī citu lugā esošo tēlu acīs Valters kļūst savādāks. Jo īpaši tas sakāms par Betas tēlu, kurai izšķiršanās svaru kausos tagad stāv — no vienas puses vīrietis, dzērājs, bet no otras puses vīrietis, kuram jau reiz ir bijusi ģimene, kurš jau vienreiz savā dzīvē ir solījis mūžīgi mīlēt, un tas ir nopietns solījums, lai gan pats Valters aizbildinās: „Es apprecējos ar Silviju ļoti jauns. [...] Likās, ka tā ir īstā un vienīgā dzīve. Bet tas tik ātri pārgāja.”⁴⁰ Arī Evitas Sniedzes luga, tāpat kā Māras Zālītes luga, piedāvā tiešākas attiecības starp abiem mīlas konkurentiem. Arī šeit Stefans ar Valteru iepazīstas, Valters pat piedāvā Stefanam apmesties pie viņa dzīvot, Valters pat pats savam konkurentam aizrāda par dzeršanu, kas traucē Stefanam veidot normālas attiecības ar Betu. Valters arī izglābj viņa dzīvību, kad tas cietis autokatastrofā. Šie visi aspekti tikai parāda jauno mazpilsētiņas ārstu pievilcīgākā gaisotnē, draudzīgās attiecībās ar apkārtējiem, pat konkurentiem. Bet varbūt, ka Valters nemaz Stefanu par tādu īstu konkurentu neuzskata un ir pārliecināts par savām izredzēm iekarot Betas sirdi. Arī Valters tāpat kā Māras Zālītes Šteins, bet atšķirībā no Rūdolfa Blaumaņa Akmentiņa, apelē pie sievietes kā pie savas iespējamās glābējas, taču īsti, kāda glābšana viņam būtu nepieciešama, tas lugā neatklājas. Ja nu vienīgi „no sievas aizbēgušais dakteris cer sākt jaunu dzīvi ar miesta smukāko meiteni, kas viņu iedvesmo (var to saukt par četrdesmitgadnieka krīzi)”⁴¹, ja nu, patiešām šīs attiecības ir vienīgā iespēja sākt jaunu dzīvi.

³⁸ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 66. lpp.

³⁹ Vilkārese I. Rūdolfa Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreissais pagriezies”// referāta teksts, 5. lpp.

⁴⁰ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 77. lpp.

⁴¹ Dūmiņa L. Mūsu laika varoņi// <http://www.nra.lv/articles/print.htm?id=6856>

Tādi atklājas šie varoņi, kurus autori ielikuši tajā izvēles pusē, kurā darbojas prāts. Visi turīgi, stabili un pats galvenais labestīgi cilvēki, kuriem nav sveša arī garīgā bagātība. Uz viņu fona vēl spilgtāk atklājas Edgara (Evitas Sniedzes gadījumā Stefana) vājās puses, kaislības un nepilnības. Tādā veidā vēl vairāk pastiprinās prāta un jūtu sadursme.

Vēl kāds tēls, kurš nostājas pragmatiskākajā pusē, ir no Rūdolda Blaumaņa lugas nākušais Vešerienes, Kristīnes mātes, tēls, kurš savu izpausmi atrod Māras Zālītes lugas „Hotel Kristina” Mātes un Evitas Sniedzes lugas „Līdz Araratam” Vijas tēlā. Šo trīs sieviešu sastatījumā, viņu būtībā vērojamas vismazākās pārmaiņas, var teikt, ka šīs varones transformācija tikpat kā nav skārusi. Ir mainījušies vārdi un nodarbošanās, bet arī tās ir visai līdzīgas, proti, kalpone („Ugunī”), trauku mazgātāja („Hotel Kristina”), feldšere („Līdz Araratam”) — visas „melnā” darba darītājas, kuras labprāt tiektos uz pārticīgāku dzīvi. Visām viņām ir bijusi nelāga personīgās dzīves pieredze ar dzērājiem vīriem, kuri visu darba un audzināšanas smagumu uzkrāvuši savām sievām. Protams, ka tādu dzīvi neviena māte nenovēl savai meitai, tāpēc cīnās par to, lai meitas izvēle būtu ar prātu pārdomāta, nevis pakļauta jūtām. Tā Evitas Sniedzes lugā „Līdz pavasarim” māte savai meitai atklāj skaudro patiesību: „Es zinu, reiz man arī likās, ka pasaulē viss mainīsies, ja vien es iejaukšos tās kārtībā un modināšu ar savu mīlestību. Velti. Velti.”⁴² Bet zem mātes mīlestības slēpjās arī savtīgas intereses, proti, nodrošināt arī sev laimīgākas dienas vismaz turpmākajā dzīvē. Kristīnes māte (Vešeriene) Rūdolda Blaumaņa lugā „Ugunī” akcentē Akmentiņa izvēles pareizību: „Vai tad tu viņa neņemsi? Laime nāk pretim, kā saulīte smaidīdama, un tu viņai griezīsi muguru? Tā tu nedari, tā tu nedari, meit. Būs tev labu labā dzīvošana. Un iedomā tak drusku par mani ar.”⁴³ Mātes ar savu iejaukšanos un mūžīgo atgādināšanu tikai pastiprina jau tā smago izšķiršanos, satracina jau tā nestabilās Kristīņu un Betas dvēseles. Tā lugā „Hotel Kristina” Kristīnes māte norāda meitai, ka laime ir reti kad iegūstama:

„MĀTE. Nelūdies liktenim laimi.

Liktens to nepazīst.

Lūdies, lai tava skaistākā

Krūzīte nesaplīst.”⁴⁴

Rūdolfam Blaumanim Kristīne lugā „Ugunī” ir tā, kas nonākusi prāta un jūtu konfrontācijā.. Viņa daļas latviešu sabiedrības apziņā iesakņojusies kā mūžīgas mīlestības un ziedošanās simbols. Kristīne Rūdolfam Blaumanim ir skaidras dvēseles cilvēks, ar dziļu un bagātu jūtu pasauli. Kristīnei, kaut arī viņa ir sociāli zemākā slāņa pārstāve (istabas meita

⁴² Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 80. lpp.

⁴³ Blaumanis R. Ugunī// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 192. lpp.

⁴⁴ Zālīte M. Hotel Kristina// Nacionālā teātra eksemplārs, 63. lpp.

muižā), tomēr piemīt pašcieņa. Viņa it kā atraida Edgaru, atsakās arī precēt, bet visu laiku cer, ka tomēr viņš mainīsies. Viņas attieksmē pret Edgaru var just skarbumu un izvairību, bet aiz tā spēcīgi staro mīlestība. To atzīst arī muižas sulainis Vīskrelis, kurš par Edgara un Kristīnes attieksmēm izsakās: „Es redzu gan, kas viens otram ar likumu iet garām un, garām aizgājuši, tomēr viens otru ar acīm apēd...”⁴⁵ Attiecībā pret Akmentiņu Kristīne ir kaut arī ne rupja, tomēr noraidoša. Viņai maz interesē tie labumi, kas viņu sagaidītu, ja viņa kļūtu par saimnieci, par Akmentiņa sievu. Viņam Kristīne nosolās tikai aiz spītības, aiz galēja izmisuma, jo Edgars neztur pat savu vislielāko solījumu, proti, ja viņš atsāks dzert, tad Kristīnei ir visas tiesības viņu atraidīt, jo viņš jau pats saprot, ka dzen postā arī savu iemīļoto. Tomēr gaidāmās kāzas ar Akmentiņu Kristīni smacē nost, viņa saprot, ka arī šādas kāzas būtu viņas gals. Tāpēc, lai arī kādas mocības un pārbaudījumi viņu sagaidītu attiecībās ar dzērājpuisi, tomēr viņa Edgaru izvēlas, lai būtu patiesa, nesot mīlestības vārdu. Dara to pilnīgā pārliecībā par savas izvēles pareizību. Tā lugas finālā viņa saka šos nu jau klasiskos vārdus: „Es nolieku savas vieglās dienas... nesīsim tad arī kopā to krustu, kas mums abiem tiks uzlikts.”⁴⁶

Vai arī šodienā ir šādas kristīnes, kuras ir gatavas savu labklājību un pilnasinīgu laimi ziedot tikai un vienīgi mīlestības dēļ? Gan Evita Sniedze, gan Māra Zālīte savās lugās uz šo jautājumu viennozīmīgi un ar stingru pārliecību neatbild. Gan Kristīne lugā „Hotel Kristina”, gan Beatrise (Beta) lugā „Līdz Araratam” nenoliedzami mīl savus edgarus, savus dzīves dūksnājā slīkstošos vīriešus, bet viņu izvēle vairs nav tik pārliecinoša par vienu vai otru. Vai tas nozīmētu, ka mazumā gājis cilvēku ideālisms un ētiskās spējas?

Evita Sniedze savā lugā Rūdolfā Blaumaņa Kristīnes tēla paralēles ievilkusi Beatris personā, kura cenšas harmonizēt savu jūtu pasauli, mēģinot izšķirties starp pieredzes bagāto, turīgo dakteri Valteru un kādreizējo mīļāko Stefanu, kurš nesen atgriezies no gadu ilgas prombūtnes, mīl iedzert un ir bez jebkāda materiālā nodrošinājuma. Tā Evitas Sniedzes Beta lugā nav pārliecināta par savām jūtām, viņa arī rēķina un kalkulē, ne tikai pakļaujas sirds raidītajiem impulsiem, kā to lielākoties darīja Rūdolfā Blaumaņa Kristīne. Par mīlestību Beta tik ilgi prāto un apspriež, ka sāk jau ticēt tam, ko māte viņai visu laiku saka par to, ka mīlestība nepastāv mūžīgi, ka tā nobružājas ikdienas pārdzīvojumos un ciešanās. Beta patiešām apsver iespējamību būt kopā ar Valteru, vīrieti, ar kuru viņa nebūt nejūtas slikti, kurš viņu novērtē un spēj piedāvāt stabilitāti. Un droši vien tā arī būtu noticis, ja Stefans nebūtu atgriezies no ārzemēm un atkal viņai sajaucis galvu. Beatrise nav pārliecināta, ka Stefans ir

⁴⁵ Blaumanis R. Ugunī// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 227. lpp.

⁴⁶ Turpat, 255. lpp.

cienīgs saņemt viņas mīlestību. Šaubas jaušamas Betas dialogā ar mācītāju Jāni, kurā viņi apspriež to, kā dzīvot un kuru ceļu izvēlēties:

„JĀNIS: [..]. Ja tu viņu atstāsi (Stefanu — paskaidrojums mans M. J.), viņš aizies bojā.

BETA: Ja es palikšu ar viņu, bojā aiziešu es.

JĀNIS: Tu dzīvosi ar apziņu, ka esi kādam ziedojuši dārgāko.

BETA: Un vai viņš to būs pelnījis? [..].”⁴⁷

Rūdolfā Blaumaņa Kristīnei tomēr nepiemita šādas sajūtas. Mūsdienu realitāte ir ieviesusi savas korekcijas. Par to precīzi izteicies Arno Jundze, norādot, ka „skarabajā 21. gadsimta situācijā pat daudz paciest spējīgās latviešu sievietes vairs neredz iemeslu, kāpēc būtu jāvelk šis absolūtā parazitātips, kas tikai gaužas par citu veiksmēm, raud par savu lielo mīlu un nebeidzami sola atrast darbu un pārstāt dzert”⁴⁸. Tomēr arī Beta atsaka Valteram, tiesa, ne uzreiz, viņu starpā lugā notiek (kaut arī ārpus tiešās lugas darbības, bet tas noprotams caur Valtera teikto Betai: „Par tādu nakti var sapņot visu mūžu.”⁴⁹) arī kaut kas vairāk par mīļvārdiņiem, par nevainīgām acu pazībsnīšanām, tomēr viņa atsaka. Beatrise mīl Stefanu, tikai nav pārliecināta, ka ar to pietiek, lai būtu laimīga. Lugā arī tieši netiek norādīta, kāda būs Betas gala izšķiršanās. Ārstam Valteram gan viņa atsaka, tomēr arī par to, vai būt vai nebūt alkoholā slīkstošā glābējai, viņa vēl domā.

Arī Māras Zālītes Kristīnes tēla interpretējums un svarīgā izšķiršanās atšķiras no Rūdolfā Blaumaņa rādītā sieviešu ideāltēla. Galvenās līnijās abas Kristīnes ir līdzīgas — arī Māras Zālītes atklājumā viņa kaut tikai viesmīle, tomēr ir ar savu pašcieņu, neļauj kuram katram iebraucējam sevi aizskart, tāpat spēj atvairīt arī glūnīgos un nepiedienīgos viesnīcas darbinieku izgājienus. Arī šeit Kristīnei piemīt neizsīkstoša pacietība un ticība tam, ka Edgars mainīsies, kaut arī viņa katru vakaru no jauna redz, ka tas nenotiek, ka paliek tikai arvien ļaunāk un ļaunāk. Viņai nepiemīt Evitas Sniedzes Betas tēla neizlēmība un šaubīšanās. Viņa spēj mīlēt, spēj upurēties, ziedoties un glābt tāpat kā Rūdolfā Blaumaņa Kristīne. Edgars lūdz viņas mīlestību, viņas tuvumu un glābšanu. Tas lasāms šādā Kristīnes un Edgara dialogā:

„EDGARS. Neatstāj mani

Vienu...

Tumsā...

KRISTĪNE. Tuvāk nāc mana skatiena gaismā...”⁵⁰

Autore pat ir vilkusi paralēles starp Kristīni un Kristu, kas pēc viņas domām vērojams arī Rūdolfā Blaumaņa „Ugunī”. Dramaturģe raksta: „Līdz šim bez ievēribas, manuprāt, atstātas

⁴⁷ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 87. lpp.

⁴⁸ Jundze A. Blaumaņa ēnā jeb Dziļā bedre Edgaram// <http://www.nra.lv/blogi/6854-blaumana-ena-jeb-dzila-bedre-edgaram.htm>

⁴⁹ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 87. lpp.

⁵⁰ Zālīte M. Hotel Kristina// Nacionālā teātra eksemplārs, 20. lpp.

tādas Blaumaņa lugā „Ugunī” remarkās dotas detaļas kā Leonardo da Vinči glezna „Svētais Vakarēdiens” Horsta madāmas istabā, Edgara frāze lugas noslēgumā – „Glāb – pestī mūs abus”, vārdu Kristīne un Kristus radniecība, kā arī lugā darbojošos personu skaits — divpadsmit, kas atbilst Svētā Vakarēdiena personu skaitam.”⁵¹ Tomēr Māra Zālīte savai Kristīnei ir atstājusi abus izšķiršanās ceļus, lugai ir divi fināli, proti, ir gan Kristīne, kura gatava iet mīlestības ceļu un glābt savu Edgaru, gan Kristīne, kura nesajūt iespējamību Edgaru glābt, tāpēc viņa izvēlas Šteinu, kurā arī daudz labās un gaišās īpašības, kas padara viņu pievilcīgu arī Kristīnes acīs. Tā kā Māras Zālītes luga ir skatuves uzvedums, proti, rakstīta speciāli teātrim, pirmizrāde notikusi 2006. gada 11. februārī Nacionālajā teātrī, tā kā šis modernā laikmeta darbs ir īpaši orientēts uz skatuviskās realizācijas procesu un interaktīvu saikni ar skatītājiem, tad izvēle Kristīnes vietā arī tiek uzticēta skatītājiem. Māra Zālīte tādā veidā vēlējusies atklāt sabiedrībā valdošo viedokli, proti, vai tas ir tāds kā Rūdolfam Blaumanim, kuram, neskatoties ne uz ko, lielākais papildījums ir mīlestība un tādējādi izšķiršanās notiek par labu Edgaram, vai arī Kristīnei būtu jāizvēlas ar prātu, ar apdomu, jāizvēlas tas, kas pašas dzīvi neievestu pazušanā, proti, bagātais un patiesi mīlošais Šteins. Tas varbūt ir Māras Zālītes uzstādījums, kura tad arī ar šādu interaktīvo balsojumu ir vēlējusies noskaidrot šīsdienas sabiedrībā valdošo viedokli, bet, kā norāda teātra kritiķe Līga Ulberte, tad izrādē šis dramaturģes uzstādījums tomēr neiegūst vēlamo efektu, jo pārāk būtiskas ir tieši aktieriskās atšķirības, kur Edgaru spēlē neprofesionāls aktieris Intars Busulis, kurš spēj apburt tikai ar savu balsi, bet ne patiesu izjūtu atklāsmi uz skatuves, turpretim Šteina lomā iejuties aktieris Ainārs Ančevskis. Viņa „Šteins ir simpātisks, silts, dzīvs cilvēks, kurš jūt patiesi, bet diemžēl ir bagāts, tāpēc citi no viņa gaida dekoratīvu izrādīšanos ar dārgu saderināšanās gredzenu un jauna viesnīcas projekta prezentācijām. Tieši tādēļ publikas balsojumu 95 % gadījumu pārliecinoši par labu Šteinam nevajag saistīt ar mūsdienu sabiedrības vērtību izpratni, kas viņa galotnē uznes bagātos, veiksmīgos, pareizos, bet izspļauj nepareizos, tostarp māksliniekus”⁵².

Zināmas personāžu paralēles var vilkt arī starp Rūdolfu Blaumaņa Alderu un Evitas Sniedzes mācītāju Jāni. Viņos abos ir vēlme harmonizēt prāta un jūtu konfrontācijā nonākušās sievietes, norādot uz to, ka vienīgā iespējamā laime ir iegūstama, ja ļaujas mīlestībai. Alders ir muižas skrīveris, kurš pats pēc dabas ir ar visai vāju raksturu, bet drauga Edgara lepnums, ka viņš nepakļaujas bagātākiem, viņā rada simpātijas pret šo cilvēku. Alders iestājas par to, lai panāktu, ka Edgars vairs nedzertu un zināmu laiku viņam tas arī izdodas, bet tomēr viņš saprot, ka vienīgā patiesā Edgara glābēja spēj būt tikai Kristīne. Tāpēc viņš cenšas pārliecināt

⁵¹ Turpat, 3. lpp.

⁵² Ulberte L. Latviešu dramaturģija// Salējs M., Vērduņš K., Dubiņa I., Ceplis R., Silova L., Ulberte L. Versija par... Latviešu literatūra 2000 — 2006 — Rīga: Valters un Rapa, 2007, 219./220. lpp.

Kristīni, ka Edgaru ir iespējams atturēt no kaislības uz dzeršanu. Tā izskan Aldera un Kristīnes dialogs:

„ALDERS (*sirsnīgi*). Mīļā kristīnes jaunkundze, nu sakāt, — par ko jūs pret viņu tik cietsirdīga?

KRISTĪNE. Par to, ka tur nekas nedrīkst iznākt.

ALDERS. Nedrīkst? Kas tad jums aizliedzis kļūt laimīgai? Kaut jūs zinātu, kā Edgars jūs mīlē!”⁵³

Evita Sniedze mācītāju Jāni atklāj diezgan līdzīgā pozīcijā, lai gan tam pielikusi klāt vēl papildus slodzi, proti, arī Jānis mīl Betu, tomēr ir spējīgs savu mīlestību noklusēt, jo redz, ka Stefans un Beta patiesi mīl viens otru un ka viņi tikai baidās to atzīt vai pieņemt, baidās vai nezina, ko īsti teikt, kā atklāt savas jūtas vienam pret otru, vai to vispār darīt. Tā arī mācītājs Jānis līdzīgi muižas skrīverim Alderam dialogā ar Betu norāda:

„JĀNIS: [..]. Ej un glāb vienreiz to nelaimīgo Stefanu, tu taču viņu mīli, vai ne?

BETA: Kur es likšu to pliko mīlestību?”⁵⁴

Visas trīs lugas („Ugunī”, „Hotel Kristina”, „Līdz Araratam”) un personāži, kas tajās darbojas, lasītājiem un skatītājiem atklāj centienus rast atbildes uz eksistenciālas dabas jautājumiem — kā šajā dzīvē dzīvot un kādas ir tās vērtības, kuru dēļ dzīvot, kā harmonizēt sevi. Visiem autoriem, lai šos jautājumus atminētu un īsto dzīves jēgu atrastu, galvenās varones nonākušas prāta un jūtu konfrontācijā. Ko izvēlēties — vieglas dienas, bet bez mīlestības, vai smagu, bet mīlestībā saknotu dzīvi. Rūdolfs Blaumanis uz šo jautājumu atbild nepārprotami, viņš uzskata, ka dzīves galvenā jēga tomēr slēpjas mīlestībā. Lai arī tā nebūtu viegla izvēle. Vai šādu upuri nest uzliek arī šodienā, 21. gadsimta realitāte? Ja Rūdolfa Blaumaņa laikā to noteica arī sociālā nepieciešamība, tad šodienā tā vairs nav. Tieši tādēļ Māra Zālīte savai Kristīnei un Evita Sniedze Betai neuzliek par pienākumu upurēties, viņām tiek atstāta izvēles iespēja, galu galā šo lugu lasītājiem vai skatītājiem pašiem ir iespēja veidot savu finālu.

⁵³ Blaumanis R. Ugunī// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 227. lpp.

⁵⁴ Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, Nr. 3, 88. lpp.

3. VECĀS UN JAUNĀS PAAUDZES DZĪVES PRINCIPU SADURSME RŪDOLFA BLAUMAŅA LUGĀ „INDRĀNI” UN EVITAS SNIEDZES LUGĀ „TIE PAŠI OŠI”

3. 1. Darbības laiks un telpa, to raksturojums

Cilvēka dzīve izvēršas un noris noteiktā telpā, kurā viņš eksistē, kurai viņš ir piesaistīts. Atkarībā no laika mainās arī telpa un tās raksturojošās detaļas. Līdz ar to katrs jauns laiks paver citādāku vides ainu, citādāku realitāti, kas izmaina arī cilvēka attiecības konkrētajā laikā un telpā.

Rūdolfis Blaumanis saviem lugas „Indrāni” varoņiem liek darboties un savus konfliktus risināt 20. gadsimta sākuma Latvijas lauku vidē. Vieta konkretizēta uz Vidzemi, Ērgļu apgabalu. Evita Sniedze savu lugu „Tie paši oši” raksta par 21. gadsimta sākuma Latvijas laukiem. „Lugas „Tie paši oši” nosaukums vedina domāt par Rūdolfu Blaumani un viņa drāmu „Indrāni”⁵⁵, proti, Evita Sniedze savas lugas nosaukumā ietvērusi Rūdolfa Blaumaņa lugā atklāto paaudžu konflikta ārējo faktoru, proti, nocirstos ošus, kas bija kā iepriecinājums vecajai paaudzei, bet kurus jaunā paaudze iznīcināja, lai iegūtu no tiem peļņu. Abu autoru darbos jau laika izvēlē, proti, tie abi ir gadsimta sliekšņi, ir iezīmēts pretstats — gadsimta mija, kad jaunais gadu simtenis nomaina veco, „sabrūk vecā sistēma — tā vietā stājas jauna un katras lugas varoņiem nākas ne tikai komunicēt ar konkrēto laikmetu, bet arī spēt pieņemt un sadzīvot ar šī jaunā laikmeta prasībām un uzstādījumiem”⁵⁶. 20. gadsimta sākuma pieaugošā kapitālisma iesakņošanās nes līdzī arī nepieciešamību pēc izmaiņām lauku apsaimniekošanā. Tā jaunais laikmets Rūdolfa Blaumaņa lugā „Indrāni” ienāk ar graužošu visu iepriekšējo vērtību noplicināšanu. Virsroku ņem naudas un varaskāre, prakticisms. Tas viss kopumā nomāc cilvēciskās vērtības un saasina attiecības paaudžu starpā, kur no vienas puses ir tradicionālo vērtību piekritēji, vecās paaudzes pārstāvji (Indrānu tēvs, Indrānu māte), bet no otras — pelnīt un sevi apliecināt gribošā jaunā paaudze (Edvarts, Ieva). Katra paaudze nāk ar savu izpratni par pasauli, vērtībām, dzīves uztveri. Jauniem grūti izprast vecuma smagumu, vecumam jauno dzīves reāliju ienākšanu, kas tik ļoti nesaskan ar viņu priekšstatiem, ar to, kā viņi dzīvoja, bet bez kurām tomēr nav iespējama pasaules attīstība. Šī nesaprašanās tad arī rada konfliktu, sadursmi starp dažādu paaudžu cilvēkiem. Un šis konflikts ir mūžīgs, vispārcilvēcisks. Rūdolfis Blaumanis nav tas, kurš neizprot jauno

⁵⁵ Hausmanis V. Drāma (1990 – 2005)// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta otrā puse — Rīga: Zinātne, 2006, 204. lpp.

⁵⁶ Vilkāse I. Rūdolfa Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreissais pagrieziena”, 1. lpp.

saimniekošanas metožu nepieciešamību, bet līdzekļi, ar kādiem tie tiek īstenoti, Rūdolfam Blaumanim nav pieņemami. „Kā pārkāpt plaisai, kas nereti rodas starp paaudzēm?”⁵⁷ uz šo jautājumu atbildes tiek meklētas arī mūsdienās, 21. gadsimtā. Paaudžu savstarpējo satikšanos un nesatikšanos, savstarpējo sadursmi domās un rīcībā iezīmē un rāda arī Evita Sniedze lugā „Tie paši oši”. Arī šeit vieni izmisīgi turas pie savas gotiņas, savas zemes, savas lauku sētas, kaut arī redz un apzinās, ka nekādu materiālo labumu tā jau sen vairs nenes, otri — neredzot perspektīvu šajā lauku vidē, no tās aizplūst vai turpat uz vietas kaut kā pavada savas dienas bez īpašām perspektīvām un nākotnes vīzijām. Lugā „Tie paši oši” autore skaudri iezīmē šīsdienas lauku dzīves reāliju, kurā Evita Sniedze saskata „sāpi par to, kas laukos norisinās. Aina viņas skatījumā nav priecīga, vīri nodzeras, jaunieši aizplūst uz pilsētu. Bet zeme? Kas to kops un saudzēs”⁵⁸? Tāpat kā Rūdolfis Blaumanis labi pazinis lauku vidi, tajā dzīvodams un strādādams, nekad neslēpdams, ka ir zemnieks, arī Evitai Sniedzei lauku darbi un tajos notiekošais nav svešs, jo pati nāk no Liezeres (netālu no Vecpiebalgas un Madonas), kur viņai ir tēva mājas. Pati autore kādā intervijā norāda: „Protu visus lauku darbus, vien ar traktoru ne īsti labi braucu. Esmu iedzimta lauciniece. [..]”⁵⁹ Tomēr arī pašas Evitas Sniedzes ceļš no laukiem aizvedis līdz pilsētai, tā kā lugā „Tie paši oši” tēlotā lauku situācija ir pašas autores pārdzīvota, viņai labi zināma un jauno cilvēku aizplūšana no laukiem saprotama.

Rūdolfis Blaumanis tiešās lugas darbības izvērsis vienas lauku sētas ietvaros, Indrānos. Turpretī Evita Sniedze lugā „Tie paši oši” rāda divas lauku sētas. Vienā „Upītēs” dzīvo Elvīra un Jānis, kas sev radījuši harmonisku lauku dzīvi, viņi dzīvo satiecīgi, pratuši savu zemīti iekopt un lopiņus ikreiz pabarot un apčubināt, bet turpat netālu, otrajās mājās „Eglītēs”, mitinās Imants un Skaidrīte, kuru sētā bieži vien valda skandāli, apkārtne ir neapkopta, viss nolaists, un lopi bieži vien nepabaroti, mēsli neizvesti. Tā lugā lasāms:

„SKAIDRĪTE [..] Mēsli čupa stāv neizvesta jau kopš pavasara. Nevar vairs neko normāli salikt.

IMANTS *agresīvi* Ta lai stāv mēsli čupa.”⁶⁰

Dramaturģe atklāj, ka 21.gadsimta cilvēks grib dzīvot komfortablāk un dīkdienīgāk, lauku smagais darbs, noteiktais ritms, ko pieprasa zemes apsaimniekošana un lopu apkopšana, daudziem liekas par grūtu, vienmuļu un neinteresantu. Luga atklāj daudzus tādus personāžus, kuri ir izlaidušies, pat ikdienišķas lietas viņus apgrūtina, tāpēc vieglāk taču aizskriet pusdienās pie kaimiņiem, nogriezt no cita saražotā gabala nekā pašam godprātīgi strādāt. Tā lugā, piemēram, Elza, kāda no kaimiņienēm, pamanījusi, ka blakus sētā nokauta cūka, uzreiz ir klāt

⁵⁷ Hausmanis V. Drāma (1990 – 2005)// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta otrā puse — Rīga: Zinātne, 2006, 205. lpp.

⁵⁸ Turpat, 204. lpp.

⁵⁹ Jurševica M. Trauslo stīgu spēle// žurnāls „Mēs”, 2008. gada 22. novembris, 13. lpp.

⁶⁰ Sniedze E. Tie paši oši// Latviešu Dramaturģu ģildes eksemplārs, 13. lpp.

un sev arī vēlas kādu gabaliņu izdiņģēt: „Dzirdēju, esi cūku nokāvis? Vai nevaru dabūt kādu pavēderes gabaliņu? Kur tad zarnas liksit? Es jau varētu tās ar paņemt.”⁶¹ Tāpat arī lasām, ka Skaidrīte, pati ēst nedomādama gatavot, savu vīru sūta pie kaimiņiem: „Aizej pie Bērziņiem, gan jau viņiem būs kaut kas no vakardienas palicis.”⁶² Tātad Rūdolfā Blaumaņa vienas lauku sētas ietvaros Evita Sniedze pavērsusi plašāk, proti, divu sētu ietvaros, kas abas ietver attiecīgus pretpolus un lauku vidi rāda gan no pozitīvām, gan negatīvām pozīcijām.

3. 2. Varoņu savstarpējo attiecību tēlojums

Rūdolfā Blaumaņa lugā „Indrāni” tuvplānā izvirzīti Indrānu māju saimnieki — Indrānu tēvs un Indrānu māte, kuri jau ir savas dzīves vecuma pusē un kuriem saimniekošana kļūst par smagu — mātei pamazām sāk zust acu gaisma, kas līdz lugas beigām progresē līdz pilnīgam aklumam, turpretī tēvam par smagu palikuši lauku darbi, piemēram, smagās sētuves staipīšana. Rodas jautājums, kam nodot Indrānu mājas. Pēc tā laika principiem un tradīcijām tam būtu jābūt vecākajam dēlam, un abu veco saimnieku dēls Edvarts arī ir gatavs pārņemt saimniekošanu, taču attiecības starp veco Indrānu un Edvarta ģimenēm jau labu laiku ir saspringtas un konfliktējošas, jo vecākais dēls ir apprecējis sievieti Ievu, pret ko strikti ir iebilduši viņa vecāki un kas vēlāk radījis nepārvaramu konfliktu starp šīm abām ģimenēm. Tas atklājas dialogā starp tēvu un dēlu:

„EDVARTS Ko tad es padarīju? Es apprecējos! Vai man puisī bija nodzīvot?

TĒVS Nē, bet paņemt tādu, kas nestājas starp mums un tevi, kas tevis nepataisīja par citu cilvēku. Par cilvēku, kas mums svešs.”⁶³

Šeit parādās arī paša Indrānu tēva striktā un stūrgalvīgā ietiepība, kas tikai tādēļ, ka dēls izvēlēties būt kopā ar sievieti, kuru mīl, nostājies pretpozīcijā pret Edvartu. Tēvs un dēls, „būdami viens otra cienīgi gan savā sīkstumā, gan paštaisnībā, viņi nespēj panākt viens otram pretī to nelielo soli, kurš varētu vest kopīgā virzienā”⁶⁴. Indrānu tēvs lugas gaitā, pateicoties savas sievas lūgumiem un samierinājuma mēģinājumiem, tomēr ir gatavs pārkāpt pāri savam lepnumam un spītībai, savukārt, Edvarts, klausot savas sievas uzstājībai, nav gatavs pat pieņemt tēva cenšanos uz konflikta izlīdzināšanu. Tā par spīti tradicionālajai tā laika iekārtai, ka mājas manto vecākais dēls, Indrānu tēvs labprātāk saimniekošanu uzticētu jaunākajam dēlam Kārlim, kurš gan atrodas zaldātos, bet drīz jau arī ir gaidāms pārnākam. Ieva un Edvarts ar viltus vēstuli, kurā it kā jaunākais dēls raksta, ka palikšot uz dzīvi Pēterburgā,

⁶¹ Turpat, 9. lpp.

⁶² Turpat, 4. lpp.

⁶³ Blaumanis R. Indrāni// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 150. lpp.

⁶⁴ Volkova L. Blaumaņa Zelts. — Rīga: Karogs, 2008, 612. lpp.

panāk, ka vecie Indrāni māju saimniekošanu uztic viņiem. Abu ģimeņu starpā attiecības tikai pasliktinās, jo jaunie saimnieki neizprot vecuma nevarību, savukārt, Indrānu tēvs — sava dēla un vedeklas izmantotos viltus līdzekļus mājas saimniecības iegūšanai, kā arī jaunās saimniekošanas metodes, kad vēlmei iegūt pēc iespējas vairāk naudas tiek ziedots arī sirds iepriecinājums, skaistums. Indrānu tēvs lugā izsaka vārdus: „Naudas vajadzība! Kam nav naudas vajadzīgs! Vai man tās nevajadzēja! Vai es nekā nezināju par oša krēsliem un ozola galdiem! Bet es nošķīru tos Indrānus, kas pilda manu maku, no tiem, kas iepriecina manu sirdi.”⁶⁵ Un Edvarts šo sirds iepriecinājumu, šos ap māju augošos ošus nocērt, tādējādi vēl vairāk nokaitējot jau tā saspringtās attiecības. Vēl vairāk — jaunie saimnieki savus vecākus izdzen no mājām un liek pārcelties uz dzīvošanu pirtiņā. „Drāmā „Indrāni” konflikts netiek atrisināts, naidis dēla un tēva starpā paliek, un to nespēj mīkstināt pagasta tiesas lēmums”⁶⁶. Rūdolfs Blaumanis savam Indrānu tēvam liek iet bojā tā arī ar dēlu neizlīgušam.

Arī Evitas Sniedzes lugā „Tie paši oši” risināts līdzīgs motīvs, proti, atklāts konflikts paaudžu starpā. Arī šeit vecie saimnieki Jānis un Elvīra ir vecuma nevarības pārņemti, vairāk tas gan sakāms par saimnieku Jāni, kuram vairākas reizes lugas gaitā uznāk sirds vājumi. Jānis arī ir tas, kurš apzinās, ka ilgi vairs saimniecību nevarēs aprūpēt, tāpēc ir nepieciešamība kādam nodot mantojumu. Jāņa un Elvīras savstarpējās attiecības vislielākajā mērā sasaucas ar Indrānu tēva un mātes attiecībām. Abu pāru savstarpējā saskarē jūtams siltums, mīlums, viņi ir gatavi viens otram palīdzēt, atbalstīt. Gan Indrānu tēva un mātes, gan Jāņa un Elvīras sadzīvošana ir harmoniska un līdzsvarota. Rūdolfs Blaumanis lugā „Indrāni” abu veco Indrānu saimnieku mīlumu atklāj:

„MĀTE. Tu atsnaudīsies?

TĒVS (*apmiegojies*). Esmu piekūsis. Bet runā vien!...

MĀTE. Kā būtu: iešu un nogriezīšu šķēlīti gaļas, lai Zelmiņa uzcep. Iekodīsi ar skābiem kāpostiem un krējumu.”⁶⁷

Tāpat arī Evitas Sniedzes lugā „Tie paši oši” atklāj savstarpēju mīlumu un rūpes Jāņa un Elvīras starpā:

„ELVĪRA [...]. Paguli, paliks labāk. *Jānis apguļas, Elvīra nosēžas pie viņa uz gultas malas.*

JĀNIS Neizturies pret mani kā mirēju, māt! Netaisos tak mirt. Ak, tu mana vecā sirdspukīte! Uztaisi labāk tēju.”⁶⁸

⁶⁵ Turpat, 159. lpp.

⁶⁶ Hausmanis V. Rūdolfs Blaumanis// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta pirmā puse — Rīga: Zinātne, 2004, 252. lpp.

⁶⁷ Blaumanis R. Indrāni// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 113. lpp.

⁶⁸ Sniedze E. Tie paši oši// Latviešu Dramaturgu ģildes eksemplārs, 18. lpp.

Tātad viena sasaukšanās ar Rūdolfā Blaumaņa „Indrāniem” ir veco saimnieku savstarpējo attiecību tēlojumā, otra ir tā, ka arī Jāni un Elvīru Evitas Sniedzes lugā nodarbina jautājums, kurš kops zemi, kad viņi paši vairs nespēs. Viņi labprāt to būtu nodevuši dēlam Edgaram, kurš gan diemžēl ir miris. Šeit ieraugāmas paralēles ar „Indrānos” pieminēto Indrānu tēva un mātes jaunāko dēlu Kārli, kurš arī lugas gaitā tikai tiek pieminēts kā iespējamais Indrānu māju saimnieks, bet tā arī lugas gaitā neparādās. Evitas Sniedzes lugā abiem vecajiem saimniekiem arī ir otrs bērns. Ja „Indrānos” tas ir dēls Edvarts, tad lugā „Tie paši oši” tā ir meita Ieva, kura jau pirms desmit gadiem pārcēlusies uz dzīvi Rīgā, un dzīvošana laukos un zemes kopšana viņu neinteresē. Šeit arī iezīmējas būtiska atšķirība starp Rūdolfā Blaumaņa tēloto konflikta būtību, kad saimnieku vecākais dēls Edvarts pat ar nelietīgiem paņēmieniem ir gatavs iegūt zemi. Tātad „Indrānos” konflikts rodas nevis mērķa dēļ, bet gan izmantoto līdzekļu dēļ, ar kādiem jaunie saimnieki panāk savu. Savukārt Evitas Sniedzes šodienas lauku dzīves realitātes tēlojums atklāj, ka jaunie aizplūst prom no laukiem un nav gatavi uzņemties zemes darbus. Tā lugā „Tie paši oši” Ieva saka šādus vārdus: „Tēt! Priekš kam mums tā zeme? Jūs tikai sevi izdzēnat. Kāds labums no tās govīs? Mammai sāp mugura un rokas, bet jūs tik ietiepīgi darāt tālāk. Priekš kam, mīļie?”⁶⁹ Šeit konflikts rodas, jo nav vairs neviena, kam atstāt rūpīgi kopto mūža darbu — zemi, lauku sētu un mājas, zudībā gājis zemes pielūgsmes gēns. Ar šī aspekta izcēlumu Evita Sniedze it kā paturpina jau „Indrānos” iezīmēto Indrānu tēva krustdēla Noliņa un Edvarta dēla Edžiņa tēlu līniju, kuri, būdami jaunās paaudzes pārstāvji, iezīmē skaudro nākotnes vīziju. Arī viņiem abiem neinteresē zemes darbs, un lauki viņus nevilina. Noliņš jau lugas gaitā pamet dzīvi laukos, lai dotos uz pilsētu, bet Edžiņš arī nevar sagaidīt mirkli, kad būs pietiekami pieaudzis, lai tikai ātrāk tiktu prom. Tā Edžiņš lugā saka: „Vai tu domā, ka te ilgi palikšu! Lai viņi te plēšas, man tās mājas nevajaga! Es viņu tāpat pārdošu kā tēvs tos kokus. Un tad projām! [...]”⁷⁰ Tomēr Ievu nevar uzlūkot par tiešu Noliņa un Edžiņa prototipu, jo, ja šiem diviem Rūdolfā Blaumaņa varoņiem jebkāds darbs ir par slogu, viņi ir dzīves baudītāji, tad Evitas Sniedzes Ieva tomēr ir strādīga (viņa ir skolotāja Rīgā) un no darba nebaidās, tikai viņa redz, ka darbošanās laukos nepaver nekādas perspektīvas un nav šodienas realitātes nepieciešamība. Evitas Sniedzes Ieva atklāj, ka jaunie laiki cilvēku attieksmē pret zemi ir ieprogrammējuši citus viedokļus.

Otrs savstarpējo attiecību konflikts paaudžu starpā Evitas Sniedzes lugā „Tie paši oši” norit otrā lauku sētā, kurā lielā nesaticībā un nevīžībā dzīvo Imants un Skaidrīte, saimnieki, kuriem zeme nenozīmē nekādu svētumu, bet rada tikai papildus atbildību un pienākumus, kurus viņi nav gatavi pildīt. Imanta un Skaidrītes ģimenē aug arī dēls Jānis (visi viņu sauc par

⁶⁹ Turpat, 5. lpp.

⁷⁰ Blaumanis R. Indrāni// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 162. lpp.

Janku), jauns cilvēks, „palicis laukos, līdz kaulam ieaudzis depresīvajā lauku ikdienā, kurā galvenās rūpes skar ikdienas izdzīvošanas problēmas — [...], sociālā nabadzība, dzeršana un nākotnes vīzijas iztrūkums”⁷¹. Lugas darbības gaitā atklājas, ka tad, kad Jānis nedzer, viņš ir labs un noderīgs strādnieks. Viņš arī labprāt saimniekotu savā zemē, bet diemžēl viņa tēvs zemi dēlam negrasās novēlēt. Šajā ziņā Jānis ir kā Rūdolfā Blaumaņa Edvarta līdzinieks, kurš ir gatavs strādāt, gatavs iekopt saimniecību, taču starp šiem varoņiem ir arī būtiskas atšķirības. Evitas Sniedzes Jānim nepiemīt cīnītāja gars un uzņēmība. Ja jau tēvs viņam zemi negrasās novēlēt, tad viņš arī padodas un nemaz neizrāda ieinteresētību, viņš padodas lauku dīkdienībai un piedalās tās degradācijā kaut arī varētu būt tās cēlājs un kopējs, turpinātājs. „Pie tam Jānim nav arī savas blaumaniskā rakstura stiprās un neatlaidīgās *ievas*, kas viņam palīdzētu cīņā par zemi un savām mantojuma tiesībām”⁷². Tiesa gan, arī Evitas Sniedzes Jānim ir sava Ieva, kuru viņš mīl, tā ir kaimiņu Jāņa un Elvīras meita, ar kuru kādreiz viņš bijis kopā un kuras aizdošanās uz Rīgu bijis smags trieciens. Pēc tam, kad mīlotā meitene viņu pamet, tad arī Jancis padodas dzeršanas postam un degradācijai. Tā sarunā ar Ievu Jāņa balsī ieskanas vēl kāda cerības nots, kāda blāva nākotnes vīzija par to, ka varbūt kaut kas vēl ir glābjams:

„JANKA [...]. Bet kopš tu esi prom...

IEVA Dārgumiņ, esmu prom jau desmit gadus.

JANKA Tieši tik ilgi es te smoku. Man trūkst gaisa. [...]. Reizēm man liekas, vēl nedaudz, nedaudz, un viss beigsies. Tu atnāksi, tēvs atdos zemi. Man vajadzīgs tik nedaudz.”⁷³

Tātad arī Evita Sniedze savā lugā izmantojusi jau Rūdolfā Blaumaņa lugā esošo personvārdu Ieva, tomēr dramaturģe savas Ievas personā ielikusi citu saturu. Savā ziņā var mēģināt vilkt paralēles starp abu autoru Ievām, proti, viņas abas ir savus vīriešus, kurus mīl, izmainījušas, padarījušas citādākus, viena apprecot, otra gluži pretēji — nepaliekot kopā. Un izmaiņas gan Edvartā, gan Jānī ir uz slikto pusi. Taču tā ir tikai neliela līdzība (apzināti vai neapzināti veidota no Evitas Sniedzes puses), jo, ja Evitas Sniedzes Ievai cilvēciskais faktors nav zudis, proti, viņa neizturas ne nevīžīgi, ne cietsirdīgi pret saviem vecākiem un Jāni, viņu vienkārši tracina lauku vide, kura, viņasprāt, nepiedāvā nekādas perspektīvas, tad Rūdolfis Blaumanis savu Ievu ir apveltījis ar milzīgu daudzumu negatīvo īpašību. Viņš Ievas tēlā iekodējis visu ļaunuma sakni, sākotni, kas turpina tikai augt un attīstīties savā nežēlībā. Viņa ir kā no Bībeles nākusī Ieva, vīriešu kārdinātāja, grēkā vilinātāja. Līvija Volkova par Rūdolfā Blaumaņa Ievu raksta: „Ieva ar krāpšanas palīdzību kļuva par Indrānu saimniecei un turpina krāpt vecākus piesavinoties vēstules, viņa no autora nav saņēmusi ne vismazāko žēlastību,

⁷¹ Vilkārsē I. Rūdolfā Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreissais pagrieziens”, 4. lpp.

⁷² Turpat, 3. lpp.

⁷³ Sniedze E. Tie paši oši// Latviešu Dramaturgu ģildes eksemplārs, 7. lpp.

kaut arī ir čakla saimniecības kopēja, pēc savas izpratnes mīl vīru un dēlu. Blaumanis tai lēmis pārstāvēt tādu ļaunuma spēku, kādam viņa daiļradē maz līdzinieku. Tas ir ļauns ne tikai pats par sevi, izpaužoties atklātās sadursmēs, bet tam ir morāli graujoša ietekme uz Ievas tuvākajiem cilvēkiem. Pirmām kārtām tas ir vīrs un dēls.”⁷⁴ Gan Rūdolfā Blaumaņa, gan Evitas Sniedzes Ievas izceļ arī abu vīriešu (Edvarta un Jāņa) nenoteiktos, pat glēvos raksturus. Edvarts pats savā būtībā nemaz nav tik iznīcinošs un daudzos brīžos pret saviem vecākiem arī nebūtu rīkojies tik nežēlīgi, bet viņam visu laiku klāt ir viņa sieva, kas pastāv uz savu un savu ļaunumu sēj arī Edvarta dvēselē. Edvarts nespēj pretoties savas sievas spiedienam. Tāpat arī Jānis nav izteikts dzērēja tips, kurš neko citu nezina, kā tikai bezdarbībā klīst apkārt un nodzerties. Šādai dzīvei viņš padevies, jo viens, bez mīlošas sievietes tuvumā nespēj savādāk dzīvot, neredz savai dzīvei tālejošākus mērķus. Viņš ir it kā iestrēdzis pagātnē, kurā viss bija iespējams, jo Ieva bija tuvumā, bet „pagātne [...], kas bijusi Ievas un Jāņa kopības zīme, lugas situācijā kļūst par viņu attiecību ķīlnieci. Ievai pagātnes vairs nav un viņa tajā nevēlas atgriezties, Jānis tagadnes dzīvi mēģina atkodēt ar pagātnes notikumu atslēgu, līdz ar to savstarpējās nesapratnes un atsvešinājuma konflikts Sniedzei tiek izkāpināts līdz maksimumam”⁷⁵. Šeit tad arī atklājas Jāņa glēvums un nevarība, proti, nespējā aizmirst pagātņi un veidot sev jaunu nākotni.

Arī Evitas Sniedzes gadījumā konflikts paaudžu starpā neatrisinās nevienā no tēlotajām lauku sētām. Jāņa un Elvīras meita, ar tēvu nevienojusies par zemes lietām, atgriežas Rīgā un domā turpināt savus vecākus apciemot šad un tad brīvdienās. Bet dzīves ceļš ir nepielūdzams un pēdējā ainā Evita Sniedze arī savam Indrānu tēva līdziniekam Jānim liek iet bojā, neatrisinot konfliktējošo jautājumu. Tāpat arī otrajā, Imanta un Skaidrītes ģimenē zeme visticamāk aizies postā, jo Janka, atmetis cerības par to, ka tēvs tomēr kādreiz viņam zemi atdos, dodas darbā citur. Tā Imants sarunā ar kaimiņu par sava dēla nākotni, neiedziļinoties paša dēla interesēs un vēlmēs, norāda: „Priekš kam viņam zeme. Nelikšu viņam to slogu virsū. Lai priecājas par dzīvi, lai strādā tādus darbus, kur naudu dabū. Vo — ies cirst mežus, būs nauda.”⁷⁶ Tiesa gan, Evitas Sniedzes konflikts arī nerasniedz tik lielu traģisma pakāpi, kā tas ir Rūdolfā Blaumaņa „Indrānos”, savstarpējo attiecību tēlojums nav tik sakāpināts un saāsināts, vecāku un bērnu attiecības neiegūst tik necilvēcīgus apmērus, ar kādiem no dēla un vedeklas puses nākas saskarties Indrānu tēvam un Indrānu mātei. Ja Rūdolfā Blaumaņa gadījumā tieši šis attiecību tēlojums kļūst par noteicošo motīvu, tad Evitas Sniedzes gadījumā tas vairāk skar tieši šodienas skaudro realitāti. „Ja patriarhālajam

⁷⁴ Volkova L. Blaumaņa Zelts. — Rīga: Karogs, 2008, 613./ 614. lpp.

⁷⁵ Vilkārese I. Rūdolfā Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreisisis pagrieziena”// referāta teksts, 4. lpp.

⁷⁶ Sniedze E. Tie paši oši// Latviešu Dramaturģu ģildes eksemplārs, 17. lpp.

Blaumaņa Indrānu tēvam ir nepieņemama realitāte ar kādu viņa dzīvē ienāk Edvarts, nocērtot un pārdodot ošus, tad Sniedze savos *Ošos* uzrāda *Indrānu* problēmas greizo spoguļattēlu — proti, nosargātie jeb **nenocirstie** Indrānu oši (**ar to saprotot zemi**) — izrādās vairs nevienam nav vajadzīgi. Tie paši oši un zeme, kas bijusi tik nozīmīga un cīņas vērtā Blaumaņa laikā, šodien kļuvuši par sociālu apgrūtinājumu un lieku slogu⁷⁷. Tāpat Evita Sniedze kaut arī nopietni skatās uz problemātiku, proti, ka latviešos zūd saimnieka un zemes kopēja instinkts, tad tomēr viņa bez dramatisma tekstā ir ielikusi arī krietnu devu komikas. Rūdolfa Blaumaņa „Indrāni” ir drāma no paša sākuma līdz beigām, autors nav atļāvies ne mirkli pasmaidīt vai ļāvis atslābt lugas saspringtajai gaisotnei. Turpretī Evitas Sniedzes „Tie paši oši” nebaidās tekstā iepīt arī komisko un ironisko. Uz to norāda jau žanra definējums — traģikomiskas mūslaiku ainas. Komiskais atklājas jau lugas personāžu darbībās — kolorītajās lauku sievietēs, kurām visur ir jābūt klāt, visu ir jāredz, jāapspriež redzētie seriāli, pašmāju notikumi; arī krietni iedzērušā Imanta mēģinājumā pakārties, kas gan beidzas neveiksmīgi un vairāk izliekas komiski nekā traģiski — Elza, kura atkal atnākusi pēc kāda kautās cūkgaļas gabala, ierauga Imantu karājamies gaisā un noģībst, Imanta sieva sauc palīgos Frīdi, lai tas pašnāvnieku, kurš gan ir tikai striķa galā iemidzis, nocēļ no šņores, Frīdis palīdzot, pats krīt un atsitas pret malkas grēdu, Skaidrīte izsaukusi mediķus, kas negaidīti ātri ieradušies, savāc visus noģībušos, paģirainos, pakritušos. Taču traģiskais tomēr nekur neizpaliek, tas tikmēr norit pavisam klusi blakusmājās, kur Jāni piemeklējis sirds vājums. Viņa sieva izsauc ātro palīdzību, kura tā arī neierodas, jo viņi pārpratuma dēļ tiek iejaukti kaimiņu notikumu burzmā. Tikmēr Jānis mirst. Evita Sniedze tādā veidā atklāj traģisko, proti, „apkārt valda burzma un haoss, un dzīvībai šajā kņadā nav nekādas vērtības”⁷⁸.

Ja no vienas puses Evitas Sniedzes lugā „Tie paši oši” atļāvusies izmantot arī komiskus elementus, tādā veidā padarot lugas tekstu dzīvāku un pietuvinot reālajai dzīvei, kurā arī ir sastopamas dažādas intensitātes emocijas — prieks, bēdas, komiskais, traģiskais utt., tad tomēr no otras puses paaudžu konflikts pat varbūt ir traģiskāks nekā Rūdolfa Blaumaņa „Indrāni”. Evitai Sniedzei lugā neiezīmējas nākotnes cerība, lugā nav neviena tāda personāža, kurš tomēr apliecinātu latviešu lauku dzīvotspēju, gatavību palikt laukos, strādāt un turpināt sentēvu tradīciju, kad lauku sēta bija svēta. Tāda nav nedz Ieva, kura kaut arī pilsētā nav atradusi savu laimi, tomēr atgriezies savās senču zemēs netaisās, tāds nav arī Jānis, kurš padevies dzīves pašplūsmai. Rūdolfs Blaumanis tomēr savā lugā ievēl arī gaišāku svītru nākotnē, cerības staru, kurš ietverts Zelmiņas tēlā, kura ir strādīga, godprātīga, mīļa un

⁷⁷ Vilkārsē I. Rūdolfa Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreisais pagrieziena”// referāta teksts, 3. lpp.

⁷⁸ Hausmanis V. Drāma (1990 – 2005)// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta otrā puse — Rīga: Zinātne, 2006, 204. lpp.

rūpīga pret saviem mīļajiem, pret Indrānu tēvu un māti, kuri viņai bijuši kā vecāki, kuri viņā ieaudzinajuši darba tikumu, savstarpējo attiecību gaišumu, garīgumu. Arī pats Indrānu tēvs saredz tieši šajā gaišajā būtnē to, ka viņa dzīve tomēr nav veltīgi nodzīvota. Viņa nesaņems mantojumā zemi, mājas, bet Indrānu tēvs un māte viņai devuši daudz būtiskāku mantojumu dvēselisko starojumu un tikumu. Tā Indrānu tēvs lugā Zelmiņai atzīst: „Es domāju: es nomiršu, mani apraks un es būšu beigts. Bet nu es tomēr vēl drusciņ dzīvošu caur to labu, ko tev esmu mācījis. [...]”⁷⁹ Evita Sniedze savā lugā neiezīmē iespējamo atrisinājumu, ka kāds no lugas varoņiem varētu turpināt pilnasinīgu dzīvi laukos, iekopjot un apstrādājot zemi, kura latviešiem tik daudzus gadsimtus ir bijusi vienīgais iztikas avots un vienīgā patiesi īstā dzīves reālija. Lauku situācija ir būtiski mainījies kopš Rūdolfa Blaumaņa laikiem. Ja vēl 20. gadsimta sākumā cilvēkus piesaistīja zemes sniegtās iespējas un tas radīja konfliktējošas situācijas paaudžu starpā, tad šobrīd konfliktu rada apstākļi, ka vecās paaudzes pārstāvji redz, ka jaunie laukus atstāj un vairs tajos neatgriežas. Lielas lauku teritorijas apsaimniekot ir gatavi vairs tikai paši uzņēmīgākie. Evitai Sniedzei ļoti precīzi savā lugā „Tie paši oši” ir izdevies atklāt šo skaudro Latvijas lauku 21. gadsimta realitātes ainu.

⁷⁹ Blaumanis R. Indrāni// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 169. lpp.

4. GARĪGĀS PATIESĪBAS MEKLĒJUMI RŪDOLFA BLAUMAŅA NEPABEIGTAJĀ LUGĀ „DZĪVAIS ŪDENS” UN MĀRAS ZĀLĪTES LUGĀ „DZĪVAIS ŪDENS”

Mūža nogalē Rūdolfā Blaumaņa daiļradē iezīmējas ceļš no reālistiskās drāmas uz modernās drāmas estētiku; „par pusceļā palikušajiem mēģinājumiem modernisma virzienā jāuzlūko R. Blaumaņa nepabeigtās lugas „Genoveva” (1904 – 1907; viduslaiku bruņinieku literatūras sižeta stilizācija) un „Dzīvais ūdens” (1905; kosmopolītisks teiku sižets)”⁸⁰, tāpat reālisms ar simbolismu sapludināts arī autora pēdējā dzīves gadā tapušajā lugā „Sestdienas vakars” (1908). Šis uzsāktais ceļš gan apraujas, pilnībā sevi neizveidojis, taču arī šie darbi ieņem nozīmīgu vietu Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas kopainā, un bez ievērtības tie nav palikuši. Tā, piemēram, 1987. gadā Māra Zālīte uzraksta savu lugu „Dzīvais ūdens”, kuram iedvesmu un tematikas aktualitāti smēlusies tieši Rūdolfā Blaumaņa nepabeigtajā lugā „Dzīvais ūdens”. Pati dramaturģe par šo darbu izteikusies: „Mana traģiskā poēma (žanra apzīmējums) *Dzīvais ūdens* nav uzskatāms par Blaumaņa lugas pabeigšanas mēģinājumu. Tas ir patstāvīgs sacerējums, kurā izmantoti daži Blaumaņa lugas motīvi un kuru iedvesmojušas Blaumaņa lugā un Latvijas šodienas realitātē esošās paralēles.”⁸¹ Un paralēles ir visai lielas gan lugā darbojošos varoņu, gan sižeta izvērsuma, gan atklātās idejas, problemātikas ziņā.

Rūdolfis Blaumanis netipiski sev savas lugas „Dzīvais ūdens” trīs pabeigtos cēlienus rakstījis saistītā valodā, tāpat dramaturģis attālinājies no sev tik ierastās reālās vides atveides, bet tā vietā izmantojis Baltijas senvēsturē smeltu vielu. Līdzīgi rīkojusies Māra Zālīte, kurai gan šāda veida dramatiskie sacerējumi nav jaunums, bet gan visas daiļrades būtiskākā izpausme. Abu autoru lugu darbība notiek svētnīcā, kurā tiek glabāts dzīvā ūdens noslēpums, dzīvā ūdens, kurš, kā tiek apgalvots, spēj dziedināt slimos. Dzīvā ūdens noslēpumu glabā Krīvs un Vītus, dzīvā ūdens sargs, Rūdfam Blaumanim un Priesteris Mārai Zālītei. Tāpat abās lugās jaunāko paaudzi pārstāv mācekļi, kuri grasās turpināt savu skolotāju iesākto ceļu, proti, sabiedrībā sēt cerības sēklu, uzturēt dzīvā ūdens leģendu, kura pamazām sāk zust ļaužu apziņā. Taču dzīvā ūdens dziedinošais spēks izrādās tikai gadiem ilgi melos balstīta fikcija, par kuru abās lugās uzzina arī mācekļi un kas viņos rada apjukumu, milzīgu vilšanās sajūtu, uzticības zaudējumu saviem skolotājiem un garīgās dzīves audzinātājiem, kā arī vieš apjukumu un neziņu jauno mācekļu sirdīs, neziņu par to, ja dzīvā ūdens dziedinošais spēks ir tikai meli, tad kur citur rast to brīnumlīdzekli, kas tautu izvedīs no posta, kas spēs dziedināt

⁸⁰ Radzobe S. Rūdolfis Blaumanis un jaunā drāma. Daži aspekti// Letonica: humanitāro zinātņu žurnāls, 2002, 8, 14. lpp.

⁸¹ Zālīte M. Brīvības tēla pakājē — 29. Rakstnieku dienu un Latviešu preses biedrības Austrālijas kopas izdevums, 1990, 46. lpp.

un spēcināt. Tad nu šeit saduras divi spēki, kurus pārstāv katra no paaudzēm, proti, Krīvs, Vītus un Priesteris pārstāv pienākumu turpināt dzīvā ūdens leģendu, lai gan tā balstīta melos, cilvēku apmānā, bet mācekļi pārstāv patiesību, kura, kā atzīst māceklis Kalvis Rūdolfa Blaumaņa lugā:

„[...] Tikai patiesība

Ir tautas svētums!”⁸²

Līdzīgus vārdus saka Māras Zālītes Māceklis:

„[...] Es ļaudis vedīšu uz patiesību.

Tā ir vērtība augstākā.

Tā ir izeja vienīgā.[...]”⁸³

Tā tad būtiskākais konflikta kodols attiecas tieši uz šīm divām vērtību sadursmēm — pienākums un patiesība. Reizē tā ir arī paaudžu sadursme, kurā tiek sagrautas jaunās paaudzes ilūzijas un ticība.

Aiz šā senvēstures aizsega abi autori neapšaubāmi iekodē sava laika problemātiku, proti, garīgās patiesības meklējuma ceļu Rūdolfs Blaumanis cenšas rast 20. gadsimta sākuma, savukārt, Māra Zālīte 20. gadsimta 80. gadu sabiedrībā. Un izrādās, ka abi laiki iezīmē vienādas vai vismaz līdzīgas sabiedriskās domas un izjūtas, proti, „dzīvā ūdens tēma latviešu dramaturģijā saistās ar pārmaiņām un vērtību pārvērtēšanas laikosmiem — gan R. Blaumaņa, gan M. Zālītes lugas tapšanas laiks sabiedrības dzīvē saistījās ar politiskām, ideoloģiskām un varas kolīzijām, kur katrs pats sava ceļa gājējs, likteņa lēmējs un vērtību nesējs. *Dzīvajā ūdenī* parādās eksistenciālā atbildība par savu izvēli [...]”⁸⁴. Abi periodi iezīmē laiku, kad latvieši sāk runāt par savām tiesībām, sabiedrībā rosās domas par nacionālas pašapziņas celšanu latviešos, kura daudzo pakļautības gadu laikā ir noplicināta un mēģināta izdzēst. Īpaši tas attiecināms uz Māras Zālītes lugas tapšanas laiku 20. gadsimta 80. gadu beigām, kad „latvieši Latvijā arvien skaļāk un neatlaidīgāk sāka runāt par savām tautas un cilvēka tiesībām, kad ar jaunu spēku uzbangoja ilgi slāpētā, bet vienmēr asi smeldzošā sāpe par izpostīto zemi, atņemtajiem svētumiem”⁸⁵. Kur rast jauna ceļa sākumu, kādus ceļus staigāt — garīgās patiesības; rupjus, nežēlīgus spēka ceļus; pienākuma apziņas vai mīlestības takas? Šis ir jautājums, uz kuru centušies rast atbildes abi autori.

⁸² Blaumanis R. *Dzīvais ūdens*// Blaumanis R. *Kopotu raksti*, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 448. lpp.

⁸³ Zālīte M. *Dzīvais ūdens*// Zālīte M. *Sauciet to par teātri* — Rīga: Jumava, 2001, 184. lpp.

⁸⁴ Mallēna L. *Tas dzīvais ūdens, ko tu lēji... Tas mūžam neizsīks? Jeb mīlestības mārketingu uz skatuves*// <http://www.m-saule.lv/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=267>

⁸⁵ Vārdaune Dz. *Māra Zālīte*// *Autoru kolektīvs. Latviešu rakstnieku portreti 70. – 80. gadi.* — Rīga: Zinātne, 1994, 249. lpp.

Rūdolfā Blaumaņa „Dzīvajā ūdenī” pienākumam padevies Vītus, kuram uzticēta melīgās leģendas uzturēšana, ziedokļa uzraudzīšana, ticības uzturēšana un vairošana ļaužu vidū. Māras Zālītes lugā tādu pašu funkciju veic Priesteris, kuru visā viņa darbošanās ceļā pavada simboliskā Pienākuma balss, kura ik pa laikam atgādina savu klātbūtni un neļauj Priestera sirdsapziņā ielauzties šaubām par neapšaubāmo pienākuma pildīšanas nepieciešamību. Viņi abi tic, ka kaut arī dzīvā ūdens leģenda balstīta melos, tad tomēr tā ir nepieciešama cilvēkiem, tautai, lai tā nezaudētu ticību, kurā pēc viņu domām arī ir iekodēts pats glābēja spēks, kas izvedīs tautu no apkārt valdošā drūmuma, bezcerības, miglas, „kas gadu desmitiem gulst pār zemi kā slogs, kļūst arvien biezāka, drēgnāka, smacē ļaužu miesas un dvēseles”⁸⁶. Ja Mārai Zālītei visas darbojošās personas meklē cilvēku miesas spēcīgāšanu, bet pats galvenais dvēseles dziedināšanas ceļus, katrs gan to saskatot citur, proti, Priesteris — pienākumā, Mācekļis — patiesībā, Laine, Priestera kādreizējā iemīļotā — mīlestībā un Ildze, Laines un Priestera meita — ilgās, tad Rūdolfis Blaumanis savā lugā ielicis personāžu, kura darbošanās, viņa melu gūzma, ko tas sēj tautā, nav veltīta, lai sabiedrību dziedinātu. Tas ir Krīvs, kurš pārstāv brutālas varas simbolu, kurš vēlas panākt bezierunu paklausību un lielāku ziedojumu došanu, bet ne jau dieviem, dievi viņam ir tikai aizsegs, bet gan pats sev, viņu interesē tikai savas varas nostiprināšana un arī ziedojumi, ko ļaudis it kā nes, lai izlūgtos dievu žēlastību, visticamāk iegulst paša Krīva rokās. Viņš ir bargs un nepielūdzams, savu bardzību sasaistīdams ar dievu gribu, pats it kā paliek tikai soda izpildītājs, bet tā nebūt nav, jo šie soda mēri nāk no viņa, tie ir cilvēka varaskāres izdomājums. Kaut arī Krīvs, priesteris, kuram būtu jābūt tautas garīgā ceļa kopējam, tomēr viņš, vēlēdamies iemantot lielāku bijību un paklausību, dievvārdus pavērš sev izdevīgā virzienā, kas cilvēkos vieš bailes pret šo viltus, melu priesteri. Tā, piemēram, priestera ļaunums lugā izpaužas epizodē, kad kāda māte nāk Krīvam aizlūgt par sava dēla draisko raksturu, kas izpaužas arī jautru dziesmu sacerēšanā par dieviem, tad Krīvs šo zēnu soda ar brutālu spēka un varas izrādīšanu, liekot tam izgriezt mēli. Lugā izskan Krīva pavēle:

„[...] No mutes mēli viņam izgriežat

Un suņiem pametat!”⁸⁷

Un turpat netālu māte izkliež savus sāpju kļiedzienus, kurā atklājas Krīva nepamatotā bardzība, kas nekādi nav skaidrojama ar dievu gribu un lēmumu, proti, māte saka:

„[...] Es, neprātīga sieva, aplame,

Es cerēju, ka tu pie bijāšanas

Ar laipniem vārdiem viņu atgriezīsi,

⁸⁶ Turpat, 249. lpp.

⁸⁷ Blaumanis R. Dzīvais ūdens// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 441. lpp.

Ka viņu svētīsi, kā Pērkons svētī,
Kas tālumā gan bārgi nograujas,
Bet tuvodamies tomēr mīkstu lietu
Pār pamirušo druvu nomargo. [...]”⁸⁸

Māras Zālītes lugā tik izteikti ļauns un cietsirdības pilns varonis netiek rādīts. Viņas Priesteris, pretstatā Rūdolfā Blaumaņa Krīvam, melos un apmānā balstīto dzīvā ūdens leģendu uztur, jo patiesi tic, ka šī leģenda spēj spēcināt tautu. Viņš visu savu priesteru mūžu ir veltījis, lai tautā uzturētu ticību brīnumam, dziedinošajam spēkam. Taču arī viņa pienākuma izjūta lugas izskaņā tiek slacīta ar asinīm. Kad viņa Māceklis ir uzzinājis patiesību par dzīvo ūdeni, patiesību, ka tas ir visparastākais strautā smeltais ūdens, nevis tāds, kurš dzimst no dieva gara. Kad Māceklis nav gatavs pieņemt šo melus leģendu, bet gan grasās to atklāt visiem ļaudīm, kuri atnākuši noskatīties, kādus brīnumus dara šis ūdens, tad Priesteris ir gatavs pienākuma vārdā pat nogalināt. Kaut arī viņš ļoti mīl savu Mācekli, vienmēr audzinājis viņu kā dēlu, viņu patiesi satriec tas, ka Māceklis nav gatavs atstāt svētnīcu un ļaudīm neizpaust gadu gaitā nostabilizējušos ticību dzīvajam ūdenim. Priesteris uzskata, ka dzīvā ūdens leģenda nedrīkst tikt atmaskota un vienīgais, kā to panākt, ir vai nu Mācekļa solījums, ka viņš to neizpaudīs, vai arī Mācekļa nāve. Kaut arī lielās mokās un sirdsapziņas pārmetumos, tad tomēr Priesterim nākas atzīt, ka pienākuma vārdā viņš būtu spējīgs nogalināt:

„Vai būtu spējis tevi...

Ar šīm rokām... [...]

Vai būtu spējis? Būtu spējis.

Lai glābtu Dzīvo Ūdeni.”⁸⁹ (pasvītrojums mans — M. J.)

Par to, kā beigtos Rūdolfā Blaumaņa dzīvā ūdens sarga Vītusa un viņa mācekļa sastapšanās brīdī, kad māceklis uzzina patiesību par dzīvo ūdeni, var tikai mēģināt iedomāties, jo luga apraujas tieši brīdī, kad saduras šie divi lielumi, proti, patiesība un pienākums. Tomēr visa lugas darbība un arī aprautā fināla vārdi dod pārlicību, ka saprašanās nebūs iespējama, katrs pārāk karsti pārstāv savu pusi, savu izpratni un ir gatavs cīnīties tās dēļ. Rūdolfis Blaumanis nepārprotamāki nostājas patiesības pusē, jo otrajā pusē ir netīri meli, cietsirdība un liekulība. Taču Māra Zālīte savā lugā šo ceļu iezīmē ne tik pārlicinoši un viennozīmīgi. Lai gan priesteru izvēlētais ir pienākuma un melu ceļš, viņa „filozofija būtībā aizstāv tādu uzskatu sistēmu, kurai vajadzīgi arvien jauni upuri. Priesteru melu dēļ iet bojā viņa jaunais Māceklis, kas atklājis patiesību par Dzīvo ūdeni, izmisumā izdara pašnāvību. Tā paša iemesla dēļ sev

⁸⁸ Turpat, 442. lpp.

⁸⁹ Zālīte M. Dzīvais ūdens// Zālīte M. Sauciet to par teātri — Rīga: Jumava, 2001, 189. lpp.

acu gaismu atņem Priestera meita Ildze. Beigās šī „filozofija” aprij Priesteri pašu: viņš dodas nāvē, lai radītu jaunu melīgu mītu, ka Priestera nāve atdošot Dzīvajam ūdenim dziedinošo spēku”⁹⁰, tomēr Priestera ceļš ir balstīts patiesā vēlmē palīdzēt, iedrošināt. Tomēr Māra Zālīte arī atzīst, ka pārāk daudz asiņu izliets dzīvā „brīnumūdens” dēļ, kas nebūt, kā var noprast no lugas teksta, nenes vēlamos augļus, cilvēkos ticība pamazām brūk un pilsētiņai uznākusī migla negrasās atkāpties. Meli nebūs tie, kas kliedēs bailes, dziedinās cilvēku gan garīgās, gan fiziskās miesas. Varbūt brīnumlīdzeklis slēpjas patiesībā?

Šo otro pusi, proti, patiesību gan Rūdolfa Blaumaņa, gan Māras Zālītes „Dzīvajā ūdenī” pārstāv mācekļi, jaunekļi, kuri ir dziļi ticīgi un audzināti pārliecībā, ka kādreiz viņi būs dzīvā ūdens sargi, dzīvā ūdens sniedzēji ļaudīm, kuriem nepieciešama dziedināšana. Mācekļu raksturos jaušams jaunības maksimālisms, doma, ka viss ir iespējams, arī naivums, kas liek noticēt tam, ko pašu acs nekad nav redzējusi. Abi divi viņi tiek audzināti tikai aklā ticībā dzīvajam ūdenim, tam, ka tas rodas pats no sevis, dzimst no dieva gara, redzēt viņiem šo brīnuma mirkli nav bijis lemts, jo garīgie skolotāji arvien aizbildinās, ka mācekļi nav vēl gatavi, nav gatavi patiesībai par īsto ūdens izcelsmi, par to, ka tā ir tikai fikcija, acu apmāns, kas ļaudīm tiek piedāvāts kā brīnums. Mācekļi ir patiesās ticības pārstāvji, kuri necieš melus un liekuļošanu, viņi ir pārliecināti, ka dievi ir līdzcieņi un ka tie nekāro pēc dārgiem ziedoņiem. Tā māceklis Kalvis Rūdolfa Blaumaņa lugā saka:

„[...] Pēc dārgām balvām dievi nekāro.

Tiem laba griba arī dāvana.”⁹¹

Šāda veida ticības sēšana cilvēkos Rūdolfa Blaumaņa lugā nav pieņemama Krīvam, tāpēc viņš par dzīvā ūdens sarga darba turpinātāju izraugās nevis Kalvi, bet gan savu māsasdēlu Dzilni, kura raksturs daudz piemērotāks melu un barguma uzturēšanai, cilvēku pakļaušanai. Kalvis ir vīlies par šādu lēmumu, jo cerējis reiz būt tas, kurš ļaudīs nesīs dzīvā ūdens spēcinošo garu, tāpat viņš saprot, ka tā nav dievu griba, bet gan cilvēka lēmums. Uzticība skolotājiem Kalvī sāk jau zust, bet vēl joprojām viņš tic leģendai par dzīvo ūdeni. Šī jautājuma sakarā Kalvim acis mēģina atdarīt viņa draugs Skarbalts, kurš netic dzīvā ūdens dziedinošajam spēkam, bet uzskata, ka tie ir tikai meli, cilvēku izdomājums. Viņš aicina Kalvi doties prom no šīs melu apsēstās vietas un sākt veidot svētnīcu jaunā vietā, kurā virsroku ņemtu patiesības dzīvie vārdi. Taču draugs šo ieteikumu neņem vērā, viņš vēl tic labajam un nespēj noticēt, ka viņa skolotājs Vītus visu savu mūžu būtu melojis un krāpis cilvēkus, dzīvā ūdens spēku sludinot. Mārai Zālītei šāda laba drauga, kurš mēģinātu pavērt Mācekļa redzesloku daudz plašāku, lai

⁹⁰ Vārdaune Dz. Māra Zālīte// Autoru kolektīvs. Latviešu rakstnieku portreti 70. – 80. gadi. —Rīga: Zinātne, 1994, 250. lpp.

⁹¹ Blaumanis R. Dzīvais ūdens// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 410. lpp.

tas ieraudzītu arī cilvēku liekulību un melus, nav. Viņas lugā Māceklis atrodas viens pret vienu ar savu garīgo skolotāju. Nekad vecais priesteris savā māceklī nav radījis šaubas par sevi vai saviem darbiem. Viss ir bijis saskaņā vienam ar otru, tikai dzīvā ūdens noslēpums viņus pretnostata, jo neviens nav gatavs ieklausīties otra izpratnē. Tā, atklādams dzīvā ūdens noslēpumu, Māceklis savam dzīves un ticības skolotājam saka:

„[...]... Visu dzīvi.

Pilns pateicības, dēla mīlas pārpilns

Es esmu bijis vienmēr...

Līdz šim brīdim.

Nu vienā mirklī esmu iznīdējis

It visu, ko reiz manī sējāt!”⁹²

Priesteris nedzird Patiesības balsi, bet Māceklis nav spējīgs saprast to, ko sludina Pienākums. Iespējams, ka Ilgu balss būs tā, kas vedīs uz samierināšanu, kopēju garīgās patiesības ceļa meklēšanu.

Tā gan Rūdolfa Blaumaņa, gan Māras Zālītes lugās mācekļiem tiek dota iespēja iepazīt ilgošanos, mīlestību, kura beigu beigās patiesību par dzīvo ūdeni vērtīs vēl lielākā traģēdijā. Rūdolfa Blaumaņa Kalvis sastopas ar meiteni Spilvu, savukārt, Māras Zālītes Māceklim tā ir Ildze. Gan viena, gan otra meitene ieradusies, lai dziedinātu savu aklumu ar dzīvā ūdens palīdzību, taču izrādās, ka meiteņu aklums ir tikai kārtējais māns. Patiesībā viņas abas ir redzīgas, bet izvēlētas par tām, kuras ļaužu priekšā it kā tiks dziedinātas no akluma, lai tā atjaunotu dzīvā ūdens leģendu cilvēku apziņā. Spilvai šādi izlikties piedraudējis pats Krīvs, lugā meitenei atgādinot, kas viņu sagaida, ja viņa šo pavēli nepildīs:

„Tad bez žēlastības izdurs

Tev acis, tāpat kā bez žēlastības

Jums abiem ugunssārts, [...]”⁹³

Ildzei šādu draudu neviens nav izteicis, viņu vada drīzāk pienākums palīdzēt Priesterim, kurš ir viņas tēvs. Tomēr abu divu meiteņu pienākums kļūst grūtāks, kad viņas sastop katra savu mācekli, pēc kura ilgojas un pret kuru izveidojas mīlestības jūtas, bet kuriem arī nākas melot par savu aklumu. Abās lugās mācekļi arī ir iemīļojuši šīs nabaga aklās meitenes, bet abi dziļi tic, ka viņu aklums drīz tiks dziedināts ar dzīvā ūdens palīdzību, taču, kad viņi uzzina patiesību par dzīvo ūdeni un saprot, ka dziedināšana nav iespējama, tas mācekļos rada vēl lielāku izmisumu, jo viņi apzinās, ka devuši veltīgus solījumus. Rūdolfa Blaumaņa lugā šis mīlestības loks arī netiek atrisināts lugas nepabeigtības dēļ. Māra Zālīte savam Māceklim liek

⁹² Zālīte M. Dzīvais ūdens// Zālīte M. Sauciet to par teātri — Rīga: Jumava, 2001, 177. lpp.

⁹³ Blaumanis R. Dzīvais ūdens// Blaumanis R. Kopoti raksti, 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 438. lpp.

nonākt vēl vienas vilšanās priekšā, proti, viņš uzzina, ka arī viņa mīļotā meitene viņam visu laiku melojusi par savu aklumu un ka viņa grasās piedalīties melīgajā dzīvā ūdens leģendas uzturēšanā. Arī šādai mīlestībai, kas balstīta melos, Māra Zālīte nedod iespēju laimīgi beigties. Mācekļa patiesība ir stiprāka par viņa ilgām uz mīlestību, viņš, lai arī kā mīl, nav gatavs uzklaut un sadzirdēt mīļotās meitenes Ilgu balsi. Taču Ildzes mīlestība pret Mācekli ir lielāka nekā pienākuma apziņa pret tēvu, viņa vēlētos ar Mācekli doties citur, rast un citiem modināt ticību, bet Māceklis viņai atbild:

„Es tevi neņemu. Tev neticu.

Es redzu vecus, izburbušus vaibstus.

Tas melu vieplis. [..]”⁹⁴

Lugas beigās Ildze pati sevi soda, izdurdama sev acis, jo apzinās, ka melu dēļ pazudinājusi cilvēku, kuru mīl, viņa, kaut arī par vēlu, tomēr tādā veidā iestājas pret melu sludināšanu. Māceklis izdara pašnāvību dziļās vilšanās dēļ, viņš nespēj dzīvot šādu melu pasaulē.

Māras Zālītes lugā „Dzīvais ūdens” ienāk vēl kāda persona, kurai Rūdolfā Blaumaņa lugā nav ekvivalenta. Tā ir Laine, kādreizējā Priestera mīļotā. Viņu pārstāv Mīlestības balss, kas viņai, lai arī Laine pirms vairākiem gadiem ir pametusi Priesteri tieši viņa melīgās leģendas dēļ, tad tomēr mīlestība viņu aicina atgriezties un palīdzēt Priesterim izvēlētajā ceļā uz tautas atbrīvošanu no neticības, uz gaišākas nākotnes parādīšanu. Kad Priesteris ir nolēmis ziedot savu dzīvību dzīvā ūdens leģendas dēļ, viņš par sava ceļa turpinātāju izraugās Laini. Tātad Māra Zālīte nākotnes vīziju uztic sievietei, kuru vada Mīlestības balss un kura tad arī iespējams izlīdzinās un harmonizēs pasauli. Tā Laines un Priestera dialogā atklājas šis sievietes vienojošais un harmonizējošais spēks:

„PRIESTERIS Tu tomēr manā pusē?

LAINE Teic labāk vienkārši — es tava.

Kas tava puse?

Un kas cita puse?

Es esmu tilts.

Pa mani var tikt pāri

No vienas puses otrā pusē. [..]”⁹⁵

Gan Rūdolfā Blaumaņa nepabeigtā luga, gan Māras Zālītes „Dzīvais ūdens” ir „smaga vilšanās traģēdija. Vecais ir atmaskots, sevi pārdzīvojis, bet jaunais vēl nav nācis. Vecajam vairs netic, bet jaunajam vēl ne”⁹⁶. Cilvēki alkst pēc attīrīšanās, tauta alkst pēc atbrīvošanās no

⁹⁴ Zālīte M. Dzīvais ūdens// Zālīte M. Sauciet to par teātri — Rīga: Jumava, 2001, 188. lpp.

⁹⁵ Turpat, 191. lpp.

⁹⁶ Zālīte M. Brīvības tēla pakājē — 29. Rakstnieku dienu un Latviešu preses biedrības Austrālijas kopas izdevums, 1990, 45. lpp.

briesmīgās miglas, no apspiedējiem, kas gulst pār latviešu tautu, cilvēki alkst pēc brīvības, pēc savu vērtību un svētumu apzināšanas. Rūdolfā Blaumaņa luga savas nepabeigtības dēļ īsto un vienīgi patieso ceļu, to brīnumlīdzekli, kas varētu stāties dzīvā ūdens vietā, tā arī nenorāda, tomēr noprotams ir tas, ka melos balstītā leģenda nevar būt par tautas vadmotīvu ceļā uz garīgo patiesību un piepildītību. Māra Zālīte, meklējot atbildi uz to, kāpēc Rūdolfis Blaumanis savu lugu nepabeidza, izsakās: „Bet kāpēc, kāpēc Blaumanis nepabeidza savu lugu? Varbūt arī tāpēc, lai mēs sev meklētu savu īsto, dziedējošo un veldzējošo Dzīvo ūdeni brīdī, kad ir tikai „mūsu pašu sāpju pilnā sirds”.⁹⁷ Arī Māras Zālītes luga „Dzīvais ūdens”, kaut arī pabeigta, tomēr nenostājas kategoriski kāda viena ceļa, kādas vienas pareizas izvēles pusē. Katram no lugā tēlotajiem varoņiem un viņus pavadošajām balsīm — Pienākumam, Patiesībai, Ilgām un Mīlestībai — ir gan savas stiprās, gan vājās puses. Māra Zālīte savu lugu beidz ar remarku: „*Mīlestības balsij piekļustot, sāk skanēt Pienākuma balss. Tai virsū slāņojas Patiesības balss. Patiesības balsij savukārt caurskan Ilgu balss. Balsis satiekas un izšķiras, savienojas, strīdas, pārsvaru gūst te viena, te cita. Četras balsis, [..], četri cilvēki — Mācekļi, Ildze, Priesteris un Laine. Bet varbūt tur nemaz nav četri, bet tikai viens.*”⁹⁸ Šāda remarka arī dod ievirzi tajā, ka katrā no cilvēkiem ir apvienotas katra no balsīm un tikai to savstarpēja harmonizēšana var novest pie īstā garīgās patiesības meklējuma ceļa, tikai sadarbojoties visiem šiem lielumiem, ir iespējams ceļa mērķi sasniegt.

⁹⁷ Turpat, 45. lpp.

⁹⁸ Zālīte M. Dzīvais ūdens// Zālīte M. Sauciet to par teātri — Rīga: Jumava, 2001, 199. lpp.

SECINĀJUMI

1. R. Blaumanis savā dramaturģijā ir spējis iekodēt tādus motīvus, kuri ir vispārcilvēcīgi un savu nozīmību nav zaudējuši pat līdz mūsdienām, par to liecina vairāku šodienas autoru (piemēram, M. Zālītes un E. Sniedzes) lugas, kurās var vilkt paralēles ar R. Blaumaņa tekstiem.
2. M. Zālīte ir viena no vadošām un aktīvākajām 20. gadsimta beigu un 21. gadsimta dramaturģēm. Raksturīga viņas lugu tendence ir izmantot citu autoru sižetu metus, arhetipiskus tēlus, veidojot laikmetīgas variācijas, ievijot tajās sava laika būtiskākās aktualitātes.
3. E. Sniedze kopš debijas lugu rakstīšanā ir piesaistījusi uzmanību ar latviešu klasiskās dramaturģijas tradīciju respektēšanu un reizē ar radošu pieeju tām. To viņa pierādījusi lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam”, kurās vērojamas ciešas sasauces ar R. Blaumaņa dramaturģijas tradīcijām lugās „Indrāni” un „Ugunī”.
4. R. Blaumaņa luga „Ugunī”, M. Zālītes „Hotel Kristina” un E. Sniedzes „Līdz Araratam” izvērs līdzīgu motīvu atklāsmi, proti, prāta un jūtu harmonizēšanas centienus. Laiktelpa ir mainījies (no 19. gadsimta beigām uz 21. gadsimtu), bet cilvēciskās kaislības pamatos palikušas tādas pašas.
5. Lugas „Hotel Kristina” un „Līdz Araratam” ļauj saskatīt gan paralēles, gan transformācijas lugas „Ugunī” izvēlētās darbības vides atklāsmē:
 5. 1. Rūdolfa Blaumaņa lauku muižas vide Mārai Zālītei transformēta uz pilsētas viesnīcas telpām, bet abiem autoriem tās iezīmētas kā morāles pagrimuma vietas, kurās tiek nemītīgi vērptas intrigas.
 5. 2. R. Blaumaņa lugas „Ugunī” vide sasaucas arī ar E. Sniedzes lugā „Līdz Araratam” rādīto. Ja R. Blaumanim tā ir Latvijas lauku vide, tad E. Sniedze savas lugas darbību izvērtusi Latvijas mazpilsētā. Abas telpas iezīmē līdzīgas nianšes, proti, tajās visi par visiem visu zina, nav vietas privātajai telpai.
 5. 3. Ja R. Blaumanim un E. Sniedzei vide ir tikai fons, kurā risināties dažādām cilvēciskajām kaislībām, tad M. Zālītei jau pati vide ir svarīgs raksturlielums. Viesnīcas telpa ir kā surogātvides simbols, kā pretstats māju siltumam, harmonijai, atbildībai. Viesnīca ietver kaut ko neīstu, patieso vērtību noplicinošu.
6. R. Blaumaņa atklātais mīlas trīsstūris Kristīne — Edgars — Akmentiņš transformēties uz attiecību modeli Kristīne — Edgars — Šteins M. Zālītes lugā „Hotel Kristina” un Beatrise — Stefans — Valters E. Sniedzes lugā „Līdz Araratam”.

6. 1. M. Zālītes Edgara un E. Sniedzes Stefana līdzības, paralēles ar R. Blaumaņa Edgaru — visi ir dzīves baudām padevušies, dzērāji (M. Zālītei arī azartspēļu spēlmanis), viņi ir karstgalvīgi, ātri iekaist, mīl savas kristīnes un cer, ka viņu mīlestība spēs glābt no pilnīga morālā un fiziskā pagrimuma.
6. 2. M. Zālītes Edgara lielākā atšķirība no R. Blaumaņa Edgara ir tā, ka viņš ir cilvēks no mākslas pasaules — strādā par pianistu un dziedātāju viesnīcā (R. Blaumanim staļļa puisis), līdz ar to viņa dvēsele jūtīgāka, liriskāka. M. Zālītes Edgaram ir liela dzīves pieredze, kura diemžēl sniegusi viņam vilšanos, proti, viņš ir stāvējis par tautas brīvību uz barikādēm, bet kārotā brīvība nav izrādījusies tāda, kā cerēta. Viņa uzdzīves tieksmes vistiešākajā veidā saistīta ar ideāla un sapņa pazaudēšanu. M. Zālītes Edgars ir arī agresīvāks pret Kristīni.
6. 3. E. Sniedzes Stefans atšķirībā no R. Blaumaņa Edgara tēlots daudz negatīvākā gaismā, proti, viņš nestrādā, nemitīgi gaužas, pats nespēj par sevi īsti parūpēties, viņam nav nākotnes mērķa, vienīgais, ko viņš vēlas, ir atgūt savu kādreizējo mīļoto meiteni, kuru vēl joprojām mīl un kurā saskata vienīgo savas dzīves piepildījumu.
6. 4. M. Zālīte R. Blaumaņa Akmentiņu atklāj ar Šteina personas starpniecību, kurš arī ir turīgs un izglītots, bet aiz ārējā spožuma slēpjas vienkārša un tīra dvēsele. Atšķirībā no Akmentiņa Šteins iemīļotajā Kristīnē saskata ne tikai iespēju piepildīt mīlestību, bet arī glābšanos, jo Kristīne pārstāv īstumu, maigumu ilūziju un izpriecu pasaulē.
6. 5. Ārsts Valters E. Sniedzes lugā „Līdz Araratam” ir kā R. Blaumaņa Akmentiņa līdzinieks, taču šajā varonī notikušas būtiskas pārveides — E. Sniedze Valteru apveltījusi ar lielāku pagātnes pieredzi, proti, viņš jau ir bijis precējies, jau vienreiz devis solījumu mīlēt līdz mūža galam.
6. 6. R. Blaumaņa Kristīnes transformētajiem tēliem M. Zālītes un E. Sniedzes lugās — Kristīnei un Betai — autore neliek izdarīt tik strikti viennozīmīgu izvēli, atstājot vietu arī šaubām.
7. E. Sniedzes lugā „Tie paši oši” velkamas paralēles ar R. Blaumaņa lugu „Indrāni”. Abās tajās vērojams paaudžu konflikta motīva izvērsums, tomēr šo motīvu atveidē vērojamas būtiskas pārmaiņas.
 7. 1. R. Blaumanim paaudžu konflikts izceļas cīņā par zemi un mantojuma tiesībām, turpretim E. Sniedzei tas rodas dēļ tā, ka nav neviena, kam mantojumu atstāt, jo jaunajai paaudzei zeme un lauku darbs vairs neinteresē.
 7. 2. Drāmā „Indrāni” konfliktu saasina Edvarta un Ievas viltus paņēmieni pret vecākiem, savukārt, E. Sniedzes lugā konfliktu rada katras paaudzes atšķirīgie dzīves mērķi un nākotnes vīzijas.

7. 3. R. Blaumaņa „Indrāni” ir drāma, un autors nav atļāvies ne mirkli pasmaidīt, nav ļāvis atslābt lugas saspringtajai gaisotnei. Turpretī E. Sniedze lugā „Tie paši oši” nebaidās tekstā iepīt arī komisko un ironisko, uz ko norāda jau žanra apzīmējums — traģikomiskas mūslaiku ainas.
8. Mūža nogalē Rūdolfā Blaumaņa daiļradē iezīmējas ceļš no reālistiskās drāmas uz modernās drāmas estētiku. Tas vērojams arī viņa nepabeigtajā lugā „Dzīvais ūdens”, kurā atklāto motīvu, proti, garīgās patiesības meklējuma ceļu, risina arī M. Zālīte savā lugā ar tādu pašu nosaukumu.
9. Abu autoru „Dzīvajos ūdeņos” meklēti ceļi, tie brīnumlīdzekļi, kas tautu izvedīs no posta, apspiestības, kas dziedinās cilvēku fiziskās un garīgās kaites. Abās lugās būtiskākā sadursme notiek starp divām pārliecībām, diviem lielumiem, saduras melos balstīts Pienākums, kuru pārstāv priesteri, ar Patiesību, kuru pārstāv mācekļi.
10. Būtiska atšķirība tiek iezīmēta jau priesteru tēlos. R. Blaumaņa Krīvs ir kā brutālas varas simbols, kurš nebūt nedarbojas tautas vai dievu, bet gan savās interesēs, dzīvē ūdens leģenda ir līdzeklis viņa rokās, ar kuru panākt bezierunu paklausību un lielāku ziedojumu došanu. M. Zālītes Priesteris turpretim darbojas tautas labā, viņš uztur dzīvē ūdens leģendu, jo tā cilvēkos neļauj zust cerībai.
11. R. Blaumaņa lugas nepabeigtības dēļ saduru starp patiesību un meliem iznākumu var tikai mēģināt nojaust. Visa lugas darbība un arī aprautā fināla vārdi dod pārliecību, ka saprašanās nebūs iespējama, katrs pārāk karsti pārstāv savu izpratni. R. Blaumanis nepārprotami nostājas patiesības pusē, jo otrajā pusē ir netīri meli, cietsirdība un liekulība. Taču M. Zālīte savā lugā šo ceļu iezīmē ne tik pārliecinoši un viennozīmīgi. Viņas lugā katram no varoņiem un viņus pavadošajām balsīm — Pienākumam, Patiesībai, Ilgām un Mīlestībai — ir gan savas stiprās, gan vājās puses. Tikai to savstarpēja harmonizēšana var novest pie garīgās patiesības atrašanas.
11. 1. Māra Zālīte nākotnes vīziju uztic sievietei, kuru vada Mīlestības balss un kura tad arī savienos pretspēkus un harmonizēs pasauli.
12. R. Blaumaņa drāmas tradīciju aktīvās transformācijas 20. gs. beigās 21. gs. sākumā latviešu autoru darbos (M. Zālīte, E. Sniedze u.c.) pierāda šo tradīciju nepārejošo aktualitāti un dzīvīgumu, kā arī apliecina viņa māksliniecisko izcilību un talantu.

AVOTI

1. Blaumanis R. Indrāni. Ugunī. Dzīvais ūdens// Blaumanis R. Kopoti raksti 5. sējums — Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1958, 107. – 255. lpp., 401. – 448. lpp.
2. Sniedze E. Līdz Araratam// Teātra Vēstnesis, 2008. gads, Nr. 3, 65. – 89. lpp.
3. Sniedze E. Tie paši oši — Latviešu Dramaturgu ģildes eksemplārs, 1. – 21. lpp.
4. Zālīte M. Dzīvais ūdens// Zālīte M. Sauciet to par teātri — Rīga: Jumava, 2001, 151. – 199. lpp.
5. Zālīte M. Hotel Kristina. — Nacionālā teātra eksemplārs, 1. – 80. lpp.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Briedis R. Latviešu literatūras hronika sastatījumā ar notikumiem pasaulē un Latvijā 1955 – 2005 — Rīga: Valters un Rapa, 2006, 448. un 458. lpp.
2. Burtneiece A. Mīlestības krāsu spektrs// Teātra Vēstnesis — 2008. gads, nr. 4, 32. – 35. lpp.
3. Jurševica M. Trauslo stīgu spēle// žurnāls „Mēs”, 2008. gada 22. novembris, 8. – 13. lpp.
4. Hausmanis V. Drāma Latvijā (1955 – 1990). Kalnačs B. Māra Zālīte// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma. 20. gadsimta otrā puse — Rīga: Zinātne, 2006, 193. – 194. lpp., 203. – 206. lpp., 416. – 433. lpp.
5. Hausmanis V. Rūdolfš Blaumanis// Hausmanis V., Kalnačs B. Latviešu drāma 20. gadsimta pirmā puse — Rīga: Zinātne, 2004, 239. – 261. lpp.
6. Radzobe S. Rūdolfš Blaumanis un jaunā drāma. Daži aspekti// Letonica: humanitāro zinātņu žurnāls, 2002, 8, 7. – 30. lpp.
7. Raita S. Pārmetusies otrā pusē// Neatkarīgā Rīta Avīze, 2003. gada 23. februāris.
8. Rušeniece L. Dramaturģe Evita Sniedze// Neatkarīgās Rīta Avīzes pielikums „Mēs”, 2004. gada 20. marts.
9. Šapiro A. Starpbrīdis — Rīga: Zvaigzne, 1991, 39. lpp.
10. Ulberte L. Latviešu dramaturģija// Autoru kolektīvs. Versija par... Latviešu literatūra 2000 – 2006 — Rīga: Valters un Rapa, 2007, 196. – 227. lpp.
11. Vārdaune Dz. Māra Zālīte// Autoru kolektīvs. Latviešu rakstnieku portreti 70. — 80. gadi — Rīga: Zinātne, 1994, 235. – 253. lpp.

12. Vilkārse I. Rūdolfā Blaumaņa un Henrika Ibsena tēmu interpretācija un transformācijas Evitas Sniedzes lugās „Tie paši oši”, „Līdz Araratam” un „Kreissais pagrieziena”// referāta teksts, 1. – 7. lpp.
13. Vilsons A. Rūdolfis Blaumanis// Autoru kolektīvs. Latviešu literatūras vēsture 3 — Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība, 1956, 342. – 437. lpp.
14. Volkova L. Blaumaņa Zelts. — Rīga: Karogs, 2008, 7. – 629. lpp.
15. Zālīte M. Brīvības tēla pakājē — 29. Rakstnieku dienu un Latviešu preses biedrības Austrālijas kopas izdevums, 1990, 44. – 46. lpp.

ELEKTRONISKIE INTERNETA RESURSI

1. <http://notikumi.delfi.lv/Details.php?id=206389&categoryType=event>
2. Dūmiņa L. Mūsu laiku varoņi// <http://www.nra.lv/articles/print.htm?id=6856>
3. Jundze A. Blaumaņa ēnā jeb Dziļā bedre Edgaram// <http://www.nra.lv/blogi/6854-blaumana-ena-jeb-dzila-bedre-edgaram.htm>
4. Naumanis N. Laime nelaimē// <http://www.diena.lv/lat/izklaide/kd/laiime-nelaiime>
5. Mallēna L. Tas dzīvais ūdens, ko tu lēji... Tas mūžam neizsīks? Jeb mīlestības mārketinga uzskatuves//<http://www.msaule.lv/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=267>

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Rūdolfā Blaumaņa dramaturģijas motīvu transformācija Māras Zālītes un Evitas Sniedzes lugās” izstrādāts LU Filoloģijas un mākslas zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un bakalaura darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Madara Jansone

Rekomendēju bakalaura darbu aizstāvēšanai.
Vadītāja: doc. Līga Ulberte

Recenzente: asoc. prof. Ieva Kalniņa

Darbs iesniegts Letonikas un baltistikas nodaļā 01.06.2009.

Lietvede: Liene Kalviša

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē ____ . ____ .2009., protokola Nr. _____
vērtējums – _____

Komisijas sekretāre: Sandra Ratniece